

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Literatuur

Redactie MvdNVvZ

Citation

Literatuur. (1978). Literatuur. *Mededelingen Van De Nederlandse Vereniging Voor Zeegeschiedenis*, 36, 69-108. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4305550>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4305550>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

G.J. Schutte, geboren in 1940, studeerde Nederlands en geschiedenis in Utrecht. Hij promoveerde in 1974 op "De Nederlandse patriotten en de koloniën. Een onderzoek naar hun denkbeelden en optreden 1770-1800". Hij is thans wetenschappelijk medewerker voor nieuwe geschiedenis aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Een uitgave van bronnen uit het Schwelengrebel-archief is in voorbereiding.

LITERATUUR

Boekbesprekingen

BARFOD, J.H., Niels Juel. A Danish admiral of the 17th century. Kopenhagen, Marinehistorisk Selskab, 1977, 139 blz., ill.

In een reeks uitgaven, waarin eerder onder meer boekjes verschenen over de geschiedenis van het "Orlogsmuseet" te Kopenhagen en het stoomfregat 'Jylland', thans te Ebeltoft, alsmede een bibliografie betreffende de geschiedenis van de Deense zeemacht, is dit no. 14. Het handelt over degene, die doorgaans wordt beschouwd als de grootste vlootvoogd, die Denemarken ooit heeft voortgebracht. Jørgen Barfod, die zichzelf introduceert als "naval historian for the Royal Danish Navy", beschrijft hier leven en bedrijf van Niels Juel (1629-1697). Daarbij beperkt hij zich vrijwel geheel tot de weergave van feitelijke gegevens. Een duidelijke analyse van Juels betekenis voor zijn land in het algemeen en de Deense marine in het bijzonder moet men in dit boekje niet zoeken.

Hét hoogtepunt in Juel's marineloopbaan was stellig de slag in de baai van Køge, ten Zuiden van Kopenhagen, tijdens de Schonense oorlog. Op 11 juni 1677 versloeg Juel, wiens vlag woei van de 'Christianus Quintus', een meer omvangrijke en vooral aanmerkelijk zwaarder bemande Zweedse vloot, onder opperbevel van Hendrik Horn. Daarbij trok vooral de aandacht dat hij erin slaagde om door de lijn van de vijand heen te breken en zo diens achterhoede af te snijden. Uiteindelijk kostte deze slag de Zweden tien grote schepen. Behalve als tacticus heeft Juel ook zijn sporen verdiend als organisator "aan de wal". Om zijn kennelijk niet geringe talenten als zodanig te tonen kreeg hij amper gelegenheid want reeds in zomer van 1657 werd hij benoemd tot commandant van Holmen, toen de belangrijkste Nederlandse marinebasis. Zij lag in het huidige centrum van Kopenhagen, vlakbij Beurs en Koningsburch (het tegenwoordige paleis Christiansborg). Voor haar personeel en dat van de vloot bouwde Christiaan IV daar Holmens Kirke. Deze heeft haar 17e-eeuws aspect voortreffelijk bewaard: men kan er onder meer Juels praalgraf bewonderen.

Barfod besteedt ook ruime aandacht aan de wijze, waarop Juel het van zijn vader geerfde grondbezit uitbreidde en zich uiteindelijk op het eiland Taasinge een residentie schiep, die nu nog aan zijn nazaten behoort 1). Hij noemt ook kinderen van de admiraal, vermeldt evenwel merkwaardigerwijze nergens zijn huwelijk of de naam van zijn vrouw! Na een jaar op de Ridderacademie van Sorø en een reis door de Duitse landen en Frankrijk diende Niels Juel van 1652 tot 1656 op de Staatse vloot. Hij heeft toen enkele tochten onder de Ruyter meege maakt, onder andere naar de Middellandse zee. Hierover kan Barfod nauwelijks bijzonderheden mededelen. Tijdens de Noordse oorlog en de Schonense oorlog had Juel uiteraard intensief contact met diverse Nederlandse vlootvoogden, zoals Cornelis Tromp, Philips van Almonde en Willem Bastiaensz. Schepers. Door Barfod geciteerde passages uit brieven van Juel maken duidelijk hoe deze enerzijds zijn bondgenoten uit de Republiek waardeerde, anderzijds dikwijls - en niet altijd ten onrechte - door hen werd geïriteerd. Zij vormen een waardevolle aanvulling op wat over de verhouding tussen Nederlanders en Denen door De Jonge wordt medegedeeld. In tegenstelling tot wat laatstgenoemde schrijft over Tromps ontslag als generaal-admiraal van Denemarken (1678) stelt Barfod dat Tromps "severance from Denmark was ... quite amicable". Wij achten de visie van onze landgenoot meer plausibel. Voor Juel bracht Tromps vertrek overigens mee dat hij met het opperbevel over de Deense slagvloot werd belast. Vanaf dat ogenblik tot zijn dood was hij zonder twijfel de belangrijkste man in de Deense marine. Merkwaardig genoeg werd hij niettemin nooit tot "Rigsadmiral" benoemd, ook niet nadat die functie door het overlijden van Henrik Bjelke in 1683 was komen te vaceren.

Voor wie geïnteresseerd is in de geschiedenis van de amfibische oorlogvoering zijn interessant de in dit boekje vermelde gegevens over het in 1686 onder leiding van de Engelse scheepstimmerman Francis Shelton gebouwde landingsvaartuig 'Seckepiben', dat voorzien was van een boegklep en een zestigtal paarden alsmede een compagnie soldaten kon vervoeren.

De vertaling van Barfods tekst in het Engels - door Jørgen Havtorn - is bepaald niet feilloos, maar lijkt van redelijke kwaliteit. Zeer te betreuren is dat vrijwel iedere bronvermelding ontbreekt. Wel is uit de tekst af te leiden dat Barfod van de Nederlandse literatuur in ieder geval

Noordams dissertatie over 'De Republiek en de Noordse oorlog' kent.

1) zie no. 33 van deze Mededelingen, p. 49

Ph.M. Bosscher

BOXER, C.R., Jan Compagnie in oorlog en vrede. Beknopte geschiedenis van de VOC. Bussum, De Boer Maritiem, 1977, 119 blz., ill.

De Engelse historicus C.R. Boxer, schrijver van ondermeer "The Dutch Seaborne Empire" (Londen 1965, in Nederlandse vertaling: "Zeevarend Nederland en zijn wereldrijk") en "De Ruyter en de Engelse Oorlogen in de Gouden Eeuw" (Bussum 1976) behoeft voor de lezer van de "Mededelingen" geen introductie meer. In zijn nieuwe boek over de VOC geeft Boxer opnieuw blijk van zijn enorme kennis van de Nederlandse geschiedenis. Als geen ander weet hij door welgekozen citaten en fragmenten uit de 17e- en 18e-eeuwse literatuur en ook persoonlijke brieven en andere manuscripten een beeld op te roepen van het leven van de compagniesdienaren op de verschillende handelsposten en factorijen in Azië. Dat hij daarbij niet uitsluitend was aangewezen op bibliotheken, archieven of musea, blijkt trouwens ook: niet minder dan twintig illustraties in het boek zijn van voorwerpen of manuscripten uit eigen collectie! Boxer verdeelt de stof in vier hoofdstukken en geeft daarmee een goed bruikbare periodisering van de geschiedenis van de compagnie: Koolieden en Krijgslieden (1602-1652), De gouden jaren van gouverneur-generaal Maetsuyker (1653-1678), Het verschuivend evenwicht tussen oorlog en handel (1680-1740) en Vergaan onder corruptie (1741-1799). De atmosfeer van de stedelijk-koloniale samenleving te Batavia, het isolement (en de bij tijd en wijle frivole ontsnapping daaraan) van de Europeanen op het Japanse Deshima, de rijkdom en corruptie op de factorijen in India, de ontberingen en de ontspanning van de matrozen en soldaten, het zijn allemaal facetten die de revue passeren. Maar natuurlijk geeft Boxer ook aandacht aan andere aspecten dan alleen het sociale. Zo krijgt de lezer inzicht in de commerciële activiteiten van de VOC en in de verschuivingen die in de handel optraden. In het laatste hoofdstuk vat Boxer de discussie op over de oorzaken van het verval en de ondergang van de VOC. Hij stelt zich op tegen een historicus als J.C. van Leur, die weinig betekenis hechtte aan corruptie of verminderde kwaliteit van het personeel als factor in de val van het eens zo machtige handelslichaam. Op grond van het beschikbare materiaal komt Boxer tot de tegenovergestelde conclusie; naar zijn mening steekt het doorzettingsvermogen en de mentaliteit van het compagniespersoneel in de 18e eeuw zeer ongunstig af tegen het beeld van de 17e eeuw.

De tekst, vertaald door A. Alberts, is bijzonder goed leesbaar. Toch zijn enkele foutjes blijven staan en plaatst men bij sommige zinnen vraagtekens. Verwarrend is het gebruik van "Indië" en "Indische" als India bedoeld wordt. Misschien moet de vergissing ten aanzien van de Chinahandel (op blz. 61) ook aan de vertaling worden toegeschreven: eerst wordt gesteld - en dat is juist - dat tussen 1728 en 1734 rechtstreekse handel tussen Nederland en China bestond, vervolgens wordt geschreven dat met rechtstreekse reizen van Nederland naar Kanton begonnen werd in 1734. In dat jaar echter werd deze vaart stopgezet. Wat deze Chinahandel betreft, ik twijfel ook aan de opvatting van Boxer als zou de compagnie speciaal hiervoor dukatons met eigen merkteken hebben laten slaan. De VOC had nog een ander motief om deze munt - waarvan uiteraard een prachtig exemplaar uit eigen collectie is afgebeeld! - te laten aanmaken: het tegengaan van de smokkel van gewone dukatons uit de Republiek, iets wat ten gevolge van het koersverschil tussen Nederland en Batavia de compagnie veel nadeel berokkende.

Het boek is goed verzorgd en de afbeeldingen vullen de tekst goed aan. Jammer en eigenlijk onbegrijpelijk is het, dat een kaart van het werkterrein van de VOC ontbreekt; er zijn wel afbeeldingen van oude kaarten maar daarop kan men de in het verhaal genoemde plaatsen en streken niet of met veel moeite terugvinden. Het boek wordt afgesloten met een leidraad voor aanvullende literatuur.

F.S. Gaastra

HAAN, H. den, Moedernegotie en grote vaart. Een studie over de expansie van het Hollandse handelskapitaal in de 16e en 17e eeuw. Amsterdam, SUA, 1977, 248 blz., geill.

De forse stapel exemplaren van dit boek bij één van de Leidse boekwinkels wekte bij mij nieuwsgierigheid en verwachtingen: zou het om een studie gaan waarin nieuwe inzichten, nieuwe ideeën over de opkomst van de Hollandse zeevaart en handel worden ontwikkeld?, of om een originele, misschien onmisbare synthese van de verschillende op dit gebied verschenen werken en artikelen? Een boek waarvan men veel verwacht kan natuurlijk gemakkelijk teleurstellen en als het voordeel niet positief uitvalt is de kans op juist een zeer negatief oordeel groot. "Moedernegotie en Grote Vaart" weet zich goeddeels aan dit dilemma te onttrekken, maar toch niet geheel: in het eerste hoofdstuk worden verwachtingen gewekt, waaraan niet wordt voldaan. Dit alles wordt veroorzaakt door het tweeledig doel dat met het werk wordt beoogd. Het boek heeft een sympatieke voorgeschiedenis. In 1972 was aan de Universiteit van Amsterdam een onderzoeksproject betreffende Joost van den Vondels "Het lof der zee-vaert" gestart. Om dit zeevaartgedicht in een sociaal-economisch kader te kunnen plaatsen werden een aantal scripties geschreven, die nu voor uitgave zijn bewerkt en drie boekdelen vullen waarvan het onderhavige het eerste deel vormt. De volgende delen zullen handelen over het geldkapitaal in de vroege zeventiende eeuw en over de Hollandse nijverheid en proletarisering. Dit eerste deel was al in 1974 in gestencilde vorm verschenen.

Bij publikatie in boekvorm echter is er een tweede, ruimere doelstelling bijgekomen: het materiaal moet uitgangspunt vormen voor een analyse van de overgang van feodalisme naar kapitalisme. Daarom is nu een eerste hoofdstuk toegevoegd, waarin een discussie tussen verschillende historici over deze overgang in Engeland wordt weergegeven. Het lijkt erop, aldus Den Haan, dat in Nederland een afwijkende ontwikkeling heeft plaats gevonden en dat in tegenstelling tot het Engelse voorbeeld een 'handelskapitalistische fase' moet worden onderscheiden. In het vervolg van het boek wordt echter onvoldoende aandacht geschonken aan de voor deze hypothese relevante factoren. Wat volgt is een gedegen overzicht van de ontwikkeling der verschillende handelsvaarten in en buiten Europa. Voorts wordt de invloed van de Zuidnederlandse immigratie behandeld, wordt veel aandacht besteed aan de organisatie der Oost- en West-Indische compagnieën en tenslotte wordt in de laatste drie hoofdstukken gesproken over monopolie en vrijhandel, over de rol van Amsterdam als handelscentrum en over het aandeel van de twee grote compagnieën in de zeevaart van de Republiek. Het werk berust op een brede literatuurbasis, maar het is jammer dat na het verschijnen van de eerste editie in mei 1974 geen literatuur is verwerkt. Dat betekent b.v. dat het artikel van E. Stols, "De Zuidelijke Nederlanden en de oprichting van de Oost- en West-indische Compagnieën" (in de B.M.G.N. 1973) of N. Steensgaard, "Carracks, Caravans and Companies", (Kopenhagen 1973; daarin een uitstekende analyse van dit karakter van V.O.C.) buiten beschouwing zijn gelaten. Opvallend is voorts dat K. Glamann, "Dutch-Asiatic Trade 1620-1740" (Kopenhagen-Den Haag 1958) niet geraadpleegd is; dit werk bevat veel gegevens over de rol van de bewindhebbers als kopers van de door de V.O.C. aangevoerde producten, hetgeen zou passen in de discussie over de invloed van de bewindhebbers in de beginjaren van de V.O.C.

Zoals gezegd verdwijnt het thema van het handelskapitalisme uit het gezicht. Er worden hier en daar wel enkele aanwijzingen gegeven: zo zouden de kooplieden vooral aandacht aan luxe-goederen hebben gegeven, er zou kapitaal aan de nijverheid zijn onttrokken en bovendien wordt de relatie tussen overheid en kooplieden op verschillende plaatsen belicht. Maar de lezer moet zelf de verbanden leggen en in het slothoofdstuk komt Den Haan niet meer op dit onderwerp terug. Het is te hopen dat de volgende delen dit tekort weer wat goed maken.

In de bijlagen worden gegevens over de scheepvaart door de Sont (uiteraard op grond van de Sonttoltabelen) gepresenteerd; ook in de noten wordt veel aanvullende informatie verstrekt, o.a. over de bewindhebbers en de aandeelhouders van de V.O.C.

F.S. Gaastra

HUMBLE, R., Before the dreadnought. The Royal Navy from Nelson to Fisher. Londen, Macdonald & Jane's, 1976, 216 blz., ill.

Het behoeft nauwelijks betoog dat de hier beschreven periode een zeer belangrijke geweest is in de geschiedenis van de Britse marine. Ook staat naar onze mening buiten twijfel dat zij een

eigen karakter bezit als typisch tijdperk van overgang, van dikwijls diep ingrijpende veranderingen, die geen onderdeel van de organisatie, geen facet van haar werkzaamheid, onberoerd lieten. Dat men erover kan twisten wanneer dat tijdperk precies begon, respectievelijk eindigde, is welhaast vanzelfsprekend; persoonlijk vinden wij "from Nelson to Fisher" niet de minst bruikbare tijdsbepaling. Voorzover ons bekend is het niettemin nog nooit als zodanig in een monografie behandeld voordat Humble, een historicus, thans werkzaam als "publisher's editor", zich eraan waagde. Michael Lewis' voortreffelijke "The Navy in Transition" beperkt zich tot de jaren 1814-1864; Arthur Marders eerste grote werk beschrijft "The Anatomy of British Sea Power" gedurende het tijdperk 1880-1905.

Aanstands zij gesteld dat 'Before the Dreadnought' aanmerkelijk onder het niveau van de zojuist genoemde studies blijft. Weliswaar poogt de auteur herhaaldelijk om het niet bij beschrijvingen te laten, maar ook analytisch te werk te gaan. Het resultaat is dan evenwel meestal vrij pover. Als voorbeeld het volgende. Humble vermeldt dat de stoomkorvetten van de 'Amethyst'-klasse aanmerkelijk minder snel liepen dan diverse vergelijkbare buitenlandse oorlogsschepen (Uw recensent is dan onmiddellijk geneigd de vraag te stellen of de snelheden bij de Britse schepen onder dezelfde omstandigheden ten aanzien van belading, al of niet aangegroeid zijn van de romp, weersgesteldheid etc. gemeten zijn als bij de buitenlandse). Kennelijk ter verklaring heet het: "In this period, with a welter of firms competing for Navy contracts and the Navy adhering to its policy of never allowing one single firm any kind of monopoly, the result was a great deal of low-grade workmanship with the securing of the contract coming a long way before reliability"! Wij vermogen de betekenis van deze orakeltaal niet te ontsluiten.

Een aantal mededelingen van Humble staat op gespannen voet met de historische waarheid. Op blz. 113 wordt vermeld: "For twenty-odd years after 1860 . . . Britain's iron-clad battle-ships . . . featured straight-cut bows, level decks and the fullest sail rig possible". Geen woord over H.M.S. 'Devastation', te water gelaten in 1871, het eerste pantserschip, dat ooit is ontworpen en gebouwd zonder zeiltuig. Zelfs de naam van dit schip wordt nergens in de tekst genoemd. Dat de Britse marinebegrotingen "rocketing" waren sedert het begin van de "iron-clad era" is nauwelijks in overeenstemming met de gegevens, vermeld in een - overigens bizon- der nuttige - bijlage. Wanneer men die periode omstreeks 1860 laat beginnen constateert men dat gedurende de eerste twintig jaar "Parliament's yearly bill" merkwaardig constant bleef: het eindcijfer van de marinebegroting voor 1880 was zelfs ruim twee miljoen pond lager dan dat van die voor 1860! De slagschepen van de 'Majestic'-klasse waren niet de eerste met triple-expansiemachines (hiervan waren reeds de 'Victoria' en 'Sanspareil' voorzien). Van de latere admiraal Lord Keyes wordt vermeld dat hij in 1900 de torpedobootjager 'Fame' commandeerde bij het bombardement van de forten van Taku. Verzwegen wordt waardoor hij tijdens de campagne in kwestie grote faam verwierf, namelijk door als commandant van een speciaal daarvoor gevormde divisie van twee torpedobootjagers de verovering van vier aanmerkelijk zwaarder bemande Chinese jagers te leiden.

Humble vermeldt een aantal belangwekkende bijzonderheden, ons tot dusver onbekend. Zo vindt men op blz. 46-48 het relaas van een incident, dat in 1844 bij Poeloe Makjan plaats vond tussen H.M.S. 'Samarang', onder commando van kapitein ter zee Sir Edward Belcher, en vermeende zeerovers. Uit het verhaal wordt niet duidelijk of inderdaad van zeerovers sprake was; het geeft de indruk dat de Britten tot gewapende actie overgingen voordat de tegenpartij enigerlei vorm van geweld had gebruikt, uitsluitend omdat men een Tidorese prauw, die in zicht kwam toen Belcher op het strand bezig was met opnamewerkzaamheden, niet vertrouwde. Aardig is het verhaal over het aftuigen van de laatste bramraas bij de Britse marine, van het flottillevaartuig 'Pylades', in 1904. Overigens werkt het juist bij het lezen van informatie van deze aard bijzonder irritant dat Humble vrijwel nergens de bron van zijn berichten vermeldt; ook is verzuimd een literatuurlijst op te nemen.

De illustraties zijn niet slecht gekozen. De foto van H.M.S. 'London' kan echter onmogelijk het schip in 1840 voorstellen. Het werd op 28 september van dat jaar te water gelaten, maar eerst in 1858 opnieuw in de vaart gebracht als linienschip met stoomvermogen. Het zal nu wel duidelijk zijn dat wij dit boek nauwelijks kunnen aanbevelen.

Ph. M. Bosscher

MULLER, H., Muller. Een Rotterdams zeehandelaar, Hendrik Muller Szn (1819-1898). Schiedam, Interbook International B.V., 1977, (Deel 18 in de reeks uitgegeven door de Stichting Historische Publicaties Roterodamum.) 476 blz., ill.

In de Medelingen van maart 1974 drukte ik in een bespreking van de biografie van de Bostonse "merchant prince" T.H. Perkins de wens uit, dat ook in Nederland dergelijke werken geschreven zouden worden. Van de prominente ondernemers van de negentiende eeuw zijn velen immers weinig meer dan namen, en hun grote en dikwijls veelzijdige werkzaamheid is meestal slechts in onsamenhangende fragmenten overgeleverd. De levensbeschrijvingen van de drie Van Rückevorsels en Mr. Marten Mees behoren tot de zeldzame uitzonderingen, die deze lacune in de Nederlandse geschiedschrijving alleen maar benadrukken. Vooral bedrijfshistorici wijzen tegenwoordig op de vitale betekenis van persoonlijkheden en de grote rol, die zij als individuen in het economisch gebeuren spelen. Het werk van Klein in Nederland, of Wilson en Hyde in Engeland, levert overtuigende voorbeelden van deze visie en maakt de biografie ondanks de tegenwoordige twijfels aan de waarde hiervan tot één van de belangrijkste methodes om het verleden te benaderen. Spoediger dan gehoopt is met deze biografie van Hendrik Muller Szn. door zijn eigen kleinzoon een werk verschenen, dat niet alleen deze algemene punten bevestigt, maar wordt bovendien een voortreffelijk antwoord op de eerder uitgesproken wens gegeven. 'Muller' is een welsprekende illustratie van de grote bijdrage, die een breed opgezette en grondig uitgewerkte biografie kan leveren.

Hendrik Muller Szn. was onbetwist één van de grote mannen van de Rotterdamse handelswereld van de tweede helft der vorige eeuw. Geboren als zoon van de niet bijzonder bemiddelde theologie-professor Samuel Muller had hij reeds een succesvolle carrière als textielhandelaar in Amsterdam achter zich, toen hij zich in 1850/51 te Rotterdam vestigde. De reden hiervoor was zijn huwelijk met Marie Cornélie van Rijckevorsel, waardoor hij niet alleen met één van de meest vooraanstaande families vermaagschapt werd, maar bovendien toegang tot de sociale en economische elite van Rotterdam verkreeg. Het pleit bijzonder voor zijn bekwaamheden en karakter, dat hij ondanks de toch wel ondergeschikte positie, die zijn zwager Huibert hem in hun firma H. van Rijckevorsel liet innemen, toch zeer spoedig hoog in het algemeen aanzien stond. Vanaf 1 januari 1863, toen Van Rijckevorsel in een Zwitsers rusthuis opgenomen was, dreef hij zijn zaken onder de firma Hendrik Muller & Co. Deze hield zich in het bijzonder bezig met de handel op Oost-Indië en de westkust van Afrika; deze laatste verlegde zich rond 1870 van de Goudkust naar Liberia, en Muller werd ook de eerste consul-generaal van dat land in Nederland. Later was Muller ook betrokken bij de handel op Mocambique, en hij was voornamelijk verantwoordelijk voor de reorganisatie van de Afrikaansche Handels-Vereeniging na het Pincoffs schandaal in 1879 en de oprichting van de Nieuwe Afrikaansche Handels-Vennootschap, waarvan hij tot 1888 directeur was. Als zodanig was hij nauw bij de Congolese crisis van 1882-85 betrokken.

Buiten de onmiddellijke werkingskring van zijn eigen firma speelde Muller een niet minder belangrijke rol. Hij was één van de drijvende krachten achter de oprichting van de Rotterdamse Bank en verscheidene andere instellingen, en onderhield contacten met talloze fabrikanten en politici; vooral met Marten Mees, C.T. Stork en Thorbecke, om slechts enkelen te noemen, was hij zeer bevriend. De basis hiervan was niet alleen zijn aangename omgang en rusteloze ijver, maar vooral ook zijn krachtig liberalisme. Als weinig anderen heeft hij voortdurend gestreden voor de afschaffing van beschermende tarieven en speciale voorrechten. In verscheidene krachtig geargumenteerde brochures wees hij op de nadelen, die de bescherming en het optreden van de Nederlandsche Handel-Maatschappij had voor zowel de Twentse textielnijverheid als de ontwikkeling van koloniale economie. Zoals zijn eigen firma één der eerste was om de particuliere textielhandel op Indië te drijven, drong hij er voortdurend op aan, dat de N.H.M. van handelaar tot bankier zou worden, en hij was een gezworen vijand van het Batig Slot. Merkwaardigerwijs oefende hij zijn grootste invloed uit toen hij buiten de politiek stond (een enkele maal werd hem wel een zetel in de Tweede Kamer aangeboden, maar dit wees hij iedere keer af); als lid van de Gemeenteraad, Provinciale Staten en tenslotte in 1881 de Eerste Kamer was hij veel minder effectief -- maar de grootste strijd was toen immers ook reeds gestreden, en met zijn hogere leeftijd werd Muller bovendien steeds behoudender.

Muller's kleinzoon had voor zijn werk de beschikking over een uitzonderlijk rijke collectie brieven, zakelijke papieren en andere bescheiden, zij het, dat de correspondentie grotendeels inkomende stukken betreft. Op de basis hiervan en mede door een ruim gebruik van de bestaande literatuur heeft Muller een beeld weten te scheppen van zijn grootvader, dat in alle

opzichten bevredigend en geloofwaardig genoemd mag worden. Hendrik Muller Szn. wordt binnen enkele bladzijden een figuur van vlees en bloed, niet door literaire kunstgrepen maar door een gedegen en weloverwogen gebruik van het originele materiaal. Daarbij is het boek vlot geschreven: alleen de omvang verhinderde mij het in één ruk uit te lezen. Muller's daden en denkbeelden worden duidelijk uiteengezet en de schrijver is hierbij geenszins in de voor een tot de eigen familie behorende biografie gemakkelijk te graven kuilen gevallen: de beoordelingen zijn ten alle tijde kritisch en doordacht en het korte slotwoord met de finale opsomming van Muller's betekenis (blz. 393-396) is hiervan een waardige bekroning.

Als bedrijfsgeschiedenis is "Muller" niet geheel bevredigend. De hoofdtrekken van Muller's ondernemingen, vooral de textielhandel op Indië en de hele Afrikaanse handel, worden helder beschreven en vooral wat betreft de laatste, bevat het boek veel nieuwe en interessante informatie: dit moet ook ongeveer de laatste zeehandel zijn geweest, waar het bezit van eigen schepen onmisbaar was. Hij blijft echter teveel bij een beschrijving: te weinig worden verklaringen gegeven van het hoe en waarom van de bedrijfsvoering. Evenmin worden de bedrijfsresultaten aan een nauwkeurige analyse onderworpen, zodat het management van Muller niet voldoende nauwkeurig beoordeeld kan worden. Dit geldt zowel voor de Indische en de Afrikaanse handelsonderneming afzonderlijk als voor de totale strategie, die Muller volgde.

Des ondanks: "Muller" is niet alleen een forse bijdrage aan de Nederlandse geschiedschrijving, maar tegens een zeer geslaagde biografie, die op zijn beurt hopelijk als aansporing voor meer zulke werken zal dienen.

F.J.A. Broeze

PRAGER, H.G., Blohm + Voss. Schiffe und Maschinen für die Welt. Herford, Koehler, 1977, 274 blz., ill.

Na zijn recente serie van rederijgeschiedenissen van hoge klasse (over de Norddeutsche Lloyd en de HAPAG door H.J. Witthöft en de DDG Hansa door H.G. Prager zelf) heeft het Koehler Verlag opnieuw een voltreffer geproduceerd met deze 'biografie' van de beroemde Hamburgse scheepswerf en machinefabriek Blohm + Voss. Prager heeft zijn onderwerp, op zich al bijzonder fascinerend, boeiend en knap beschreven en het boek is fraai uitgevoerd met talloze foto's, tekeningen en plattegronden.

Blohm & Voss (het + teken werd in 1966 ingevoerd) werd in april 1877 opgericht door twee jonge ingenieurs, die elkaar in hun bezetenheid van de nieuwe stoomscheepsbouw niets toegaven: Hermann Blohm (1848-1930) en Ernst Voss (1842-1920). Qua afkomst waren zij echter volkomen verschillend. Blohm was de zoon van een Lübecker grootzeehandelaar en miljonair, terwijl twee van zijn broers in Hamburg het bankbedrijf opvatten. Vooral in de beginjaren kreeg Blohm verscheidene malen grote bedragen ter beschikking gesteld van zijn familie, zonder welke de werf deze moeilijke periode vermoedelijk niet overleefd zou hebben. Tot 1955 kon de werf -- zij het met een onderbreking van 1912-1924 -- in het uitsluitend bezit van de familie Blohm blijven. Pas toen in dat jaar zeer grote nieuwe investeringen vereist waren om de werf weer aan de gang te krijgen werd de deelname door andere belangen onvermijdelijk. Ernst Voss daarentegen, was de geheel onbemiddelde zoon van een dorpsmid bij het toen nog Deense Rendsburg, die zich door zijn hartstocht voor de techniek en een ijzeren werkkraft wist op te werken. Op 33-jarige leeftijd vestigde hij zich zelfstandig te Hamburg en was hij tevens de inspecteur van Lloyd's ter plaatse. Beide mannen hadden in 1877 reeds een veelzijdige en grondige ervaring opgedaan. Voss ondermeer bij de beroemde werf van John Elder te Glasgow. In 1870/71 had hij daar als assistent van de technisch directeur van de Stoomvaart Maatschappij Nederland het toezicht uitgeoefend op de bouw van het eerste kwartet stomers van deze rederij, waarna hij tot 1872 in Den Helder had gewoond. De directe en indirecte invloed van de meesters der Schotse scheepsbouw op het opkomen van de continentale industrie kan moeilijk overschat worden!

Gedurende zijn 100-jarig bestaan maakte Blohm & Voss verscheidene zeer moeilijke periodes door, maar geen hiervan was vermoedelijk zo frustrerend als de eerste tijd, toen de werf en machinefabriek werden gebouwd en maar geen bestellingen binnenkwamen -- een ook voor de eerste Nederlandse stoomscheepswerven geen onbekende situatie! Als eerste schip moest een zeilschip voor eigen rekening op stapel gezet worden, en de eerste opdracht kwam pas na anderhalf jaar en betrof een rivierstoomboot van slechts 138 brt. De doorbraak kwam pas in

1881 met bouwnummer 9, het al weer voor eigen rekening aangevangen passagiersvrachtschip "Rosario" (1824 brt), dat na de afbouw aan de Hamburg-Süd-Amerika Lijn verkocht kon worden. Het volgend jaar zag de bouw van de eerste van de beroemde reeks zeilschepen, waarvan de naam met een P begonnen, voor Carl Laeisz, en de "Professor Woermann" voor de Woermann Lijn's vaart op West-Afrika. Hierna volgden de bestellingen elkaar regelmatig op. Blohm & Voss hield volledig tred met de ontwikkeling van de Duitse koopvaardijvloot, hoewel de lijst van gebouwde schepen sterk suggereert, dat de werf voorlopig nog niet tot het eerste plan (als de Vulcan in Stettin of de Weser in Bremen) kon doordringen. De Hamburg-Süd-Amerika, Laeisz, Woermann en de Deutsche Ost-Afrika Linie werden weliswaar trouwe klanten, maar de Norddeutsche Lloyd en de HAPAG (Hamburg-Amerika Lijn) hielden zich voorlopig nog afzijdig. In 1893 werd een spectaculair succes geboekt door de verlenging van drie mailstomers van de Norddeutsche Lloyd. Hiermee bewees Blohm & Voss definitief tot bijzondere prestaties in staat te zijn. De Lloyd bestelde nu ook nieuwe schepen, en met de "Barbarossa" (10769 brt) overschreed de werf in 1897 voor het eerst de tienduizend ton grens. Het volgend jaar kwamen de eerste exportorders uit Nederland. Binnen enkele jaren werden zes schepen voor de Rotterdamse Lloyd, de Koninklijke West-Indische Maatschappij (Prager vermeldt ten onrechte de K.N.S.M., maar de twee maatschappijen fuseerden pas in 1912) en de Holland-Amerika Lijn gebouwd. Ook de HAPAG werd nu een regelmatig klant. Vanaf 1900 behoorde Blohm & Voss ongetwijfeld tot de belangrijkste werven van Duitsland. Dit manifesteerde zich vooral ook door een grote uitbreiding tussen 1905 en 1912, waarbij zonder de werktuigen te rekenen niet minder dan 29 miljoen Mark geïnvesteerd werden. Deze som kon slechts ten delen uit eigen middelen gefinancierd worden. Kredieten moesten worden opgenomen, obligatieleningen uitgeschreven en tenslotte in 1912 zelfs voor 6 miljoen Mark preferente aandelen uitgegeven worden. Deze laatste werden in 1924 door de toenmalige firmanten van Blohm & Voss (Herman Blohm en zijn beide zoons Rudolf en Walther) teruggekocht, zodat de werf dankzij de inflatiecrisis weer hun volledig eigendom was. De prominente positie van de werf bleek niet alleen uit het grote aantal orders van trouwe klanten als de Woermann Lijn (tot 1906 in totaal negentien schepen), maar vooral ook verscheidene bijzondere produkten. Hieronder vielen het cruiseschip "Prinzessin Victoria Luise" en de HAPAG-reuzen "Vaterland" (54282 brt) en "Bismarck", die in augustus 1914 nog onafgebouwd was. De tewaterlating van dit laatste schip, op 20 juni 1914, in de aanwezigheid van de Kaiser was één van de laatste grote maritieme manifestaties van het Tweede Rijk. Terwijl de Hamburgse Vulcan werf zware problemen had gehad met de bouw van het eerste van het drietal oceaanreuzen van Ballin, de "Imperator", bewees Blohm & Voss ook deze kunst volledig onder de knie te hebben. De werf toonde zich inderdaad bijzonder veelzijdig: naast deze enorme turbineschepen ontstonden ook viermastbarken als de "Pamir" en "Passat", en reeds in 1913/14 het dieselvrachtschip "Secundus". Bovendien werd Blohm & Voss ingeschakeld bij de expansie van de Keizerlijke Marine. Merkwaardigerwijs betrof dit na het slagschip "Kaiser Karl der Grosse" (1899-1902) eerst slechts enige kruisers (waaronder de bij de Falklands gezonken "Scharnhorst") en vervolgens de indrukwekkende serie slagkruisers "Von der Tann", "Moltke", "Goeben", "Seydlitz" en "Derfflinger" -- later op stapel gezette opvolgers werden niet afgebouwd. Na het uitbreken van de oorlog werd de nadruk gelegd op de bouw van torpedobootjagers en vanaf 1915 vooral ook onderzeeboten: in totaal bouwde Blohm & Voss er niet minder dan 128, waarvan er in 1918 dertig nog niet voltooid waren. Na de mislukte revolutie van 1918/19 hernam Blohm & Voss al spoedig zijn oude positie. Deze werd bevestigd door de "Cap Arcona" voor de Hamburg-Süd-Amerika en vooral de "Europa" (49746 brt) van de Norddeutsche Lloyd. Kort voor het gereedkomen van dit laatste schip in 1929 geschiedde een ramp zoals kort geleden met de "Nedlloyd Hoorn": het schip brandde vrijwel volledig uit en leek verloren. De herbouw van het verminkte casco bezorgde Blohm & Voss bijna nog meer roem dan de oorspronkelijke bouw, en het veroveren van de Blauwe Wimpel op zijn eerste uitreis was een vanzelfsprekendheid. Na een crisisperiode van enkele jaren volgde vanaf 1933 een groeiend aantal opdrachten voor de Rijksmarine. Hieronder was de zware kruiser "Admiral Hopper", waarvan de turbines 134000 pk ontwikkelden en daarmee de tot dan toe sterkste door de werf gebouwde machines waren. Dit werd later slechts overtroffen door de 150000 pk van het slagschip "Bismarck", ondanks zijn korte leven wellicht het bekendste van alle ruim 900 bouwnummers van Blohm & Voss. Een interessante burgeropdracht in deze jaren was de "Boissevain" voor de Koninklijke Paketvaart Maatschappij, die immers met gesperde Marken gefinancierd moest worden. De bijzondere boordinrichting om de verschillende rassen tijdens de vaart gescheiden te houden, wordt in detail beschreven. Blohm & Voss

hadden ook de opdracht gekregen voor twee van de superslagschepen van Admiraal Raeder's Z-plan van 1938. Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog werden deze geannuleerd en de aanbouw van alle niet-militaire schepen stopgezet. De werf stond voortaan geheel in het teken van de afbouw van de "Bismarck" (tot begin 1941) en de produktie van onderzeeboten. Prager geeft een indringend beeld van de gedecentraliseerde seriebouw, waardoor het aantal benodigde manuren per U-boot met zo'n 40% verminderd kon worden. Vanaf 1942 werd Blohm & Voss ook ten nauwste betrokken bij de ontwikkeling van de revolutionaire Walter-onderzeeboten, die de slag om de Atlantische Oceaan ten gunste van Duitsland hadden kunnen doen keren. De eerste vier boten voor middellange operaties stonden in mei 1945 op stapel, nadat de Rijksmarine er in 1944 niet minder dan 120 bij Blohm & Voss besteld had. In totaal bouwde de werf ruim 250 onderzeeboten. Het is vrijwel onbegrijpelijk hoe zowel de produktie als de kwaliteit ondanks de zwaarste luchtaanvallen gehandhaafd bleef.

Gezien deze geweldige prestatie was het geen wonder, dat Blohm & Voss na 1945 geheel gedomineerd en de hellingen opgeblazen werden. De werf werd een algemeen produktieverbod opgelegd, dat langer gehandhaafd bleef dan voor enig andere werf. Pas in 1954 verkreeg hij toestemming zijn bedrijf weer op te vatten. Binnen de kortst mogelijke tijd was Blohm & Voss, versterkt door kapitaal van het Thyssen staal-concern om de noodzakelijke herbouw te financieren, weer in actie. Van groot belang hierbij waren verscheidene opdrachten uit Nederland, o.a. van de Koninklijke Hollandsche Lloyd en Van Nievelt Goudriaan & Co. De veelzijdigheid van Blohm & Voss ingenieurs bleek uit de grote verscheidenheid aan gebouwde scheepstypes: lijnvrachtschepen, bulkcarriers, tankers, koelschepen, later ook autocarriers, boorplatforms enzovoort. Het best bleek de herwonnen positie van Blohm + Voss uit de opdracht van de Britse P & O voor het containerschip "Moreton Bay" voor de vaart op Australië en vervolgens de derde-generatie containerschepen "Hamburg Express" en "Tokyo Express" van ruim 58000 brt voor de Hapag-Lloyd. Van groot belang voor de rente ontplooiing van de werf was de fusie in 1966 met de Stülcken werf, die tevens de noodzakelijke verbreding van de financiële basis van de onderneming mogelijk maakte. Sindsdien is het eigendom verdeeld over de familie Blohm, de Thyssen-groep, de groep Von Deitlein (van Stülcken) en tenslotte de Siemens A.G. Sinds 1970 bezit Thyssen een meerderheidsbelang.

De nadruk in Prager's verslag ligt, als in de korte opsomming hierboven, heel nadrukkelijk op de nieuwbouwactiviteiten van Blohm & Voss. Hij erkent daarnaast nadrukkelijk de grote waarde van het reparatiebedrijf, maar toont hiervan slechts enige foto's. Wel wordt ruim aandacht besteed aan de vliegtuigbouw door Blohm & Voss, maar evenmin worden financiële gegevens verschaft. Deze beperking is fundamenteel voor het gehele werk: afgezien van een enkel geval worden geen prijzen voor de verkochte schepen vermeld. Evenmin worden de financiële resultaten van de werf vermeld, laat staan verklaard. Hierdoor is het onmogelijk de nieuwbouwactiviteiten op hun juiste waarde te taxeren, het relatief belang van de diverse afdelingen te beoordelen, of de resultaten van de werf met die van de concurrentie of de conjunctuur in het algemeen te vergelijken. Dit laatste punt moet ook algemeen gesteld worden: slechts zeer zelden, en dan alleen nog maar zijdelings, worden gegevens over andere werven verstrekt en nergens vindt men aanknopingspunten voor een beoordeling van de betekenis van Blohm & Voss binnen de gehele Duitse scheepsbouw. Evenmin wordt enige aandacht besteed aan de politieke inzichten en betrekkingen van de leiders van de werf. Een belangrijke basis voor de discussie van dergelijke vraagstellingen worden geboden in E. Böhm's *Überseehandel und Flottenbau. Hanseatische Kaufmannschaft und deutsche Seerüstung 1879-1902* (Düsseldorf, 1972). Als bedrijfshistoricus is Prager binnen te nauwe grenzen gebleven. Desondanks is Prager's stelling duidelijk: Blohm & Voss was een succesvolle en belangrijke werf. Deze overtuiging, die hij vooral verkondigt door een gedetailleerde beschrijving van de saillante details van schepen, machines en ook de werfoutrillage, is gebaseerd op de inderdaad verbluffende reeks schepen van uitzonderlijke kwaliteit en betekenis, die de werf gedurende zijn bestaan heeft afgeleverd. Met opzet zijn daarom in het eerste gedeelte van deze bespreking verscheidene van deze produkten met name genoemd: inderdaad zullen weinig andere werven zo'n gevarieerde reeks briljante creaties kunnen aantonen. Twee voorbeelden mogen nog eens voor het voetlicht gehaald worden: de "Bismarck" van 1941, volgens velen het beste slagschip dat ooit werd gebouwd, en de slagkruisers van de Von der Tann-klasse. Iedereen, die enigszins met het verloop van de slag bij Jutland op de hoogte is, zal zich altijd verwonderen over het incasseringsvermogen van Hipper's eskader, toen het vlak voor de tweede Gefechtskehrtwendung het geconcentreerde spervuur van de Britse slagschepen te verduren had. Veel minder bekend en zelden of nooit vermeld is dat buiten Hipper's vlaggeschip "Lützow", dat

in de slag onderging, alle vier andere schepen door Blohm & Voss gebouwd waren. Prager verzwijgt overigens de fouten of misrekeningen van de werf niet. Het falen van de motor van de "Fritz" (1914) of de geautomatiseerde machinekamers van de "Polar Ecuador" (1967) en zijn vijf zusters zijn uitzonderingen, die de algemene kwaliteit nog meer reliefs verschaffen. Prager geeft ook duidelijk aan waaraan deze prestaties toegeschreven dienen te worden: een krachtige en ondernemende leiding, een team van hoogbegaafde en in technische nieuwigheden geïnteresseerde ingenieurs, en een leger van bazen, voorlieden en arbeiders, die hun vak tot in de puntjes verstonden. Vooral voor de periode tot 1914 worden alle drie menselijke factoren overtuigend en in detail verhaald. Daarna krijgen de arbeiders geleidelijk wat minder ruimte toebedeeld, maar de leiders en ingenieurs blijven prominent. Zoals eerder gezegd, wordt hierbij het commercieel beleid, d.w.z. het verwerven van opdrachten en de concurrentie met andere werven, wel eens verwaarloosd, maar over het algemeen heeft Prager de rol van de verschillende personen op een knappe manier met de ontwikkeling van de werf weten te verweven. Hierin passen zowel Hermann Framm met zijn slingertanks als de concentieuze ketelsmid Paul Müller, die alle moeilijke klusjes nog eigenhandig opknapte.

Ondanks de gesignaleerde beperkingen is Blohm + Voss een bijzonder rijk boek. Het is mede gebaseerd op een grote reeks archiefmateriaal van de onderneming zelf en ook op diverse interviews met o.a. de zoon van de stichter, Rudolf Blohm. Het staat vol met interessante en vooral relevante informatie en geeft een duidelijk beeld van de ups en downs van de werf. Een complete lijst van alle bouwnummers (samengesteld door A. Kludas) en een uitgebreide index maken het uitstekend toegankelijk. Prager schrijft in een heldere en frisse stijl, die bovendien zo nu en dan door een uitdrukking in onvervalst Hamburger plat wordt gekruid. Het boek is voortreffelijk geproduceerd en zijn prijs meer dan waard.

F.J.A. Broeze

SALEWSKI, M., *Die deutsche Seekriegsleitung 1935-1945. Band II, 1942-1945.* Frankfurt a/M, Bernard & Graefe, 1975, 710 blz., ill.

Toen wij het eerste deel van deze studie bespraken (no. 24 van de Mededelingen), gewaagden wij van een prestatie van de eerste rang, een helder en goed geordend geheel. Dit geldt onverkort voor het nu gerecenseerde vervolg. Opnieuw verschaft de auteur een rijkdom aan informatie, evenwel op zodanige wijze dat men nauwelijks gevaar loopt door de bomen het bos niet meer te zien. Opnieuw heeft hij op bewonderenswaardige wijze naar objectiviteit gestreefd.

Binnen de ditmaal behandelde periode liggen twee duidelijke caesuren: de vervanging van Raeder door Dönitz in januari 1943 en de mislukte aanslag op Hitler in juli 1944. Raeder voerde het opperbevel over de Duitse marine van 1928 tot 1943 (!). Scherp maar niet zonder fijngevoeligheid analyseert Salewski wat "Papa Raeder" voor 'zijn' marine heeft betekend. Hij wijst erop dat de "Kriegsmarine" vooral door Raeders toedoen geruime tijd een "glänzende Position . . . innerhalb des nationalsozialistischen Staates" heeft bezeten. Toen Raeder het opperbevel neerlegde had zij evenwel weer sterk aan prestige ingeboet. Dit was in hoofdzaak het gevolg van een aantal échecs, die bij acties van zware bovenwaterschepen (slagschepen, slagkruisers, "Panzer-schiffe" en zware kruisers waren geleden. Een hiervan, de mislukte aanval van de 'Lützow', 'Admiral Hipper' en drie jagers op een Moermansk-konvooi - op Oudjaar 1942 - vormde de directe aanleiding tot een botsing tussen Hitler en Raeder, die resulteerde in Raeders verzoek om ontslag. Salewski maakt op een zeer knappe manier duidelijk dat de "Seekriegsleitung" zich onder Raeders leiding bij het operationele gebruik van zware bovenwater-eenheden zo consequent mogelijk heeft getracht te richten naar de inzichten en wensen van de "Führer". Echter, hoewel Raeder diende te fungeren als schakel tussen Hitler en de "Seekriegsleitung", kwam het tussen hem en de "Führer" zelden of nooit tot een werkelijke gedachtenwisseling over die wensen en inzichten. Het verschil in karakterstructuur tussen hen beiden alsmede Raeders onvermogen om Hitler te peilen, laat staan psychologisch te bespelen, maakten dat vrijwel steeds onmogelijk. Bovendien waren zij er de oorzaak van dat Raeder soms veel te zware consequenties verbond aan uitingen van Hitler, die niet meer dan vrijblijvende ontboezemingen waren. Zo kon het gebeuren dat Raeder aan de dijk werd gezet als exponent van een risico's mijnde strategie. Innerlijk stond die strategie hem tegen, hij had haar evenwel toch uitgevoerd omdat hij meende zo conform de wensen van Hitler te handelen en

daardoor de positie van de marine, middelpunt van heel zijn leven en denken, te versterken. In het centrum van Salewski's beschouwingen over de "Kriegsmarine" en de samenzwering tegen Hitler staat een document, dat in dit boek voor het eerst wordt gepubliceerd. Het is de officiële samenvatting van een toespraak, die Dönitz op 24 augustus 1944 heeft gehouden en waarin hij zijn standpunt heeft bepaald ten aanzien van de gebeurtenissen op 20 juli 1944. Salewski schrijft dat dit stuk "bisher unbekannt was - und wohl unbekannt bleiben sollte". De inhoud geeft alle aanleiding tot die veronderstelling. Dönitz degradeer hier de militair tot "blindes Werkzeug höherer politischer Macht" en belijdt op niet mis te verstane wijze zijn geloof in een aantal van de belangrijkste, tegelijk voor ons gevoel meest verwerpelijke, leerstellingen van het nationaal-socialisme. Het werkwoord "belijden" achten wij in dit geval inderdaad op zijn plaats: Dönitz' rede is niet af te doen als louter een tactische manoeuvre van de man, die - het zij gaarne toegegeven - zo veel gewiekster was in de omgang met Hitler en diens entourage dan zijn voorganger.

Salewski overschrijft de tijdslijmet, die hij zelf in de titel stelde. Daaraan danken wij zeer interessante bijzonderheden over de wijze, waarop tijdens het eerste proces te Neurenberg materiaal verzameld is ten behoeve van de verdediging van Raeder en Dönitz.

Dit boek behoort tot de categorie, die recensenten zich steeds weer doet afvragen of zij niet nog meer moeten citeren en nog andere details naar voren halen. Het bovenstaande lijkt evenwel voldoende om aan te tonen dat het hier opnieuw gaat om een publicatie, van eminent belang voor een ieder, die zich serieus interesseert voor de maritieme aspecten van de tweede wereldoorlog.

Druk en illustraties zijn goed verzorgd. Alleen zal voor "19 000" op blz. 233 wel "1 900" moeten worden gelezen en is helaas op blz 433 een belangrijke voetnoot "in pastei gevallen".

Ph. M. Bosscher

VLIS, J.A. van der, tLant van Texsel. Een geschiedschrijving. 2e (herz.) druk. Den Burg, v/h Langeveld en de Rooy, 1977, 528 blz., ill.

In 1949, in het zelfde jaar waarin T.S. Jansma's artikel over de agrarische geschiedenis van Texel verscheen, publiceerde Van der Vlis zijn geschiedenis van Texel. Sindsdien is er intensieve studie gemaakt van allerlei historische aspecten van de kop van Noord-Holland en de Waddeneilanden. Het is een gelukkig initiatief geweest dezelfde auteur te verzoeken een nieuwe geschiedenis van Texel te schrijven waarin rekening zou worden geboden met de resultaten van het historische en archeologische onderzoek van de laatste 25 jaren. Eind 1976 kon het prachtig uitgegeven boek verschijnen. Drie maanden later kwam al een tweede druk uit, waarin de auteur een aantal wijzigingen en aanvullingen heeft aangebracht.

Van der Vlis heeft zijn Texelse geschiedschrijving zeer breed opgezet: alle aspecten van leven en werken, wel en wee der Texelaars komen aan bod. Ik noem de voornaamste hoofdstuktitels: Het eiland tot Ada van Holland, Oude dijken en polders, Na de aanvaarding van het grafelijk gezag, De kerken, kerkelijk leven en Hervorming, Scheepvaart en visserij, In de greep van Amsterdam, De Franse tijd. Daarna volgen capita gewijd aan het Texelse schaap, de polders, het onderwijs, de medische zorg, folklore en tenslotte het toerisme. Een dergelijke veelomvattende lokale geschiedschrijving, die bovendien af en toe poogt de Texelse historie te plaatsen in het kader van de vaderlandse geschiedenis, loopt het gevaar sterk verbrokkeld te raken of aan de oppervlakte te blijven. De auteur heeft deze klippen meestal weten te omzeilen en dat is geen geringe verdienste.

Voor de lezers van de 'Mededelingen' zijn natuurlijk vooral de hoofdstukken over scheepvaart en visserij van belang. Deze zijn eigenlijk kleine miniaturen over aspecten als waterleverantie, loodswezen, een mouterij (op de Neijenburg), oestervisserij enz., die mede interessant zijn omdat de auteur de band met Amsterdam duidelijk reliëf geeft. Het omvangrijke archief van de beroemde Balthazar Huydecooper die van 1732 tot 1769 als schout van Texel fungeerde, heeft ook op deze aspecten van de Texelse geschiedenis nieuw licht geworpen.

Dat in een werk, gebaseerd op een zo grote hoeveelheid literatuur en archiefbronnen, hier en daar foutjes sluipen, is te begrijpen. Te betreuren is echter dat een lijst van geraadpleegde literatuur is achterwege gebleven. We moeten het nu stellen met, meestal onvolledige, titelbeschrijvingen in de noten. Het boekwerk is bijzonder fraai geïllustreerd, onder meer met afbeeldingen van oude kaarten. Waarom men in plaats van de originele kaart van Texel door

Gerardus Theodorus Langedijck (1595) zich steeds met een kopie uit de 19e eeuw heeft beholpen - zelfs voor de uitklapbare kleurenreproductie achterin - is mij een raadsel. Het orgineel is wel zo fraai en is bovendien kennelijk uitstekend reproduceerbaar: zie bij Jansma's al genoemde artikel, herdrukt in zijn 'Tekst en uitleg' (Den Haag 1974) tegenover blz. 214.

A.H. Huussen jr.

VRIES, G.M. de, Pompen, paapen en kiellichten. Geschiedenis van het loodswezen op de Eems. Den Haag, Bureau Maritieme Historie, 1977 (Bijdragen tot de geschiedenis van het zee-
wezen, deel 8), 199 blz., ill.

Met recht merkt drs. J.A. van der Kooy, redacteur van de Bijdragen, in zijn introductie op dat het loodswezen één van die onderdelen van Nederlands maritieme bedrijvigheid is waaraan in de literatuur slechts betrekkelijk weinig aandacht is geschonken. Zeker geldt dit voor gerichte studies, en het is daarom terecht de nodige aandacht te besteden aan dit werk dat de verhelderende ondertitel 'De geschiedenis van het loodswezen op de Eems' meekreeg.

G.M. de Vries is een man uit de praktijk. Sinds 1963 is hij werkzaam bij het loodswezen. Zijn werk draag hiervan een onmiskenbaar stempel in de gunstige zin; een groot inleveringsvermogen en een open oog voor het detail. Ondanks zijn directe betrokkenheid heeft hij echter afstand en overzicht kunnen bewaren. In een vijftal korte inleidende hoofdstukken wordt ingegaan op de betekenis van de loods in vroeger eeuwen, bebakening, betoning, verlichting en quarantaine, en een korte geschiedenis van het loodswezen tot 1857 in Nederland en in Groningen in het bijzonder. De eigenlijke hoofdmoot van het boek valt uiteen in drie grote hoofdstukken. De auteur onderscheidt drie perioden in het loodswezen waarbij hij als criterium heeft aangehouden - en dat is lijkt mij typerend voor een man uit het vak - de drie scheepstypen waarmee de dienst achtereenvolgens werd uitgerust. In de eerste periode van 1857 tot 1871 betrof het de zogenaamde rinkelaars. Dit waren platbodems met een lengte die varieerde van 16 tot 17 meter. De schepen voldeden slecht; door hun bouw waren ze lijjierig, en dat, samen met de geringe diepgang, veroorzaakte een enorme drift. In 1871 overgegaan op kotters die sneller zeilden maar door hun lage gangboord veel water overnamen. Tot 1923 werd gevaren met schoeners die meer vrijboord hadden en groter waren hetgeen de veiligheid ten goede kwam. In 1923 deed de stoomvaart bij het loodswezen zijn intrede maar deze periode wordt door de auteur minder uitvoerig behandeld. In een volgende studie zal de auteur het loodswezen op de Eems tot heden behandelen en het verdient wellicht aanbeveling in deze studie de draad bij de stoomvaart weer op te pakken. In de bijlagen treft men uitvoerige lijsten aan betreffende personeel, schepen, commissarissen te Delfsijl, inspecteurs en directeurs te Groningen en Harlingen etc. Jammer is het dat geen inzicht wordt gegeven over het aantal beloodste schepen en hun tonnage. Wellicht kan een dergelijke lijst in het tweede deel volgen.

Al met al een uiterst verantwoorde en goed leesbare studie (met een flink aantal goed gekozen illustraties) die in een leemte voorziet.

drs. J.P. Sigmond

Korte aankondigingen

H. BREDEMEIER, Schlachtschiff "Scharnhorst", Herford, Koehlers, 1978 (derde, verbeterde druk), 288 blz., ill., DM 44,-.

Bredemeier's boek verscheen voor het eerst in 1962. Het kan worden gekenmerkt als een objectief, zonder overdreven pathos geschreven verslag van een belangrijke episode uit de strijd ter zee in het westen in de jaren 1940-1945. Inmiddels zijn belangrijke nieuwe bronnen ter beschikking gekomen, die bijstelling van het verhaal van de 'Scharnhorst' op een aantal punten noodzakelijk maakten. H. Salewski beschreef in een meerdelig werk de geschiedenis van de Duitse marinestaf in de periode 1935-1945. P. Beesley en J. Rohwer publiceerden belangrijke artikelen over het Britse 'Operational Intelligence Centre' in de jaargangen 1976 en 1977 van de Marine Rundschau. Deze herdruk van Bredemeier's boek is dus om meerdere redenen gewettigd.

F. DEN HOUTER (red.), Maritieme Curiosa. Rotterdam, Nederlands Studiecentrum voor Zeevarenden, 1977, 149 blz., ill., fl. 8,95.

Deze bundel is uitgegeven bij gelegenheid van het derde lustrum van het tijdschrift 'Wacht te kooi'. Het is een verzameling opstellen over uiteenlopende onderwerpen als: de kano van Pesse, schegbeelden, de getatoeëerde zeeman, restauratie van scheepsmodellen, Lloyd's of London en de replica van de Golden Hind. Het bijzonder aardige boekje is niet in de handel, maar kan bij de Stichting worden besteld.

TH. LEEUWENBURGH, Het bruine schuiten boek. Een nieuwe generatie schippers op oude zeilschepen. Baarn, P.N. van Kampen, 1978, 192 blz., ill., fl. 39,50.

Het aantal Nederlanders dat in het bezit is van een bejaard binnenvaartschip of van een oude visserman, groeit nog steeds. Allen zijn zij zeer gesteld op hun schip. Velen van hen brengen hun schip met meer of minder succes terug in zijn oude staat. Dit boek gaat vooral over deze nieuwe schippers. Het vertelt over hen in fraaie beelden en boeiende verhalen.

Voor de lezers van de 'Mededelingen' zijn natuurlijk vooral de hoofdstukken over scheepvaart en visserij van belang. Deze zijn eigenlijk kleine miniaturen over aspecten als waterleverantie, loodswezen, een munitiej (op de Nellenburg), bestervisserij enz., die mede interessant zijn omdat de auteur de band met Amsterdam duidelijk relief geeft. Het omvangrijke archief van de beroemde Balthazar Huydecoper die van 1732 tot 1769 als schout van Texel fungeerde, heeft ook op deze aspecten van de Texelse geschiedenis nieuw licht geworpen.

Dat in een werk, gebaseerd op een zo grote hoeveelheid literatuur en archiefbronnen, hier en daar foutjes sluipen, is te begrijpen. Te betreuren is echter dat een lijst van geraadpleegde literatuur is achterwege gelaten. We moeten het nu stellen met, meestal onvolledige, titelbeschrijvingen in de noten. Het boekwerk is bijzonder fraai geïllustreerd, onder meer met afbeeldingen van oude kaarten. Waarom men in plaats van de originele kaart van Texel door

Nieuwe boeken en artikelen

Deze opgave van nieuw verschenen boeken en artikelen op maritiem-historisch gebied is samengesteld door drs. L.M. Akveld, met medewerking van dr. J.P. van der Voort en van dr F.J.A. Broeze (University of Western Australia, Perth).

Voor een verklaring van de afkortingen van de titels van tijdschriften wordt de lezer verwezen naar blz. 63-65 in nummer 33 (1976) en naar blz. 81 van nummer 35 (1977) van dit tijdschrift.

Geautomatiseerde attendering op nieuw verschenen maritiem-historische literatuur.

De functie van de rubriek 'Nieuwe boeken en artikelen' is de lezer te attenderen op nieuwe publicaties op het terrein van de maritieme geschiedenis. In de loop van de jaren is de rubriek steeds omvangrijker geworden. Slechts weinig algemeen maritiem-historische tijdschriften kennen naar onze mening zulk een ruime attendering. De redactie meent er daarom goed aan te doen deze attenderingsfunctie te versterken, steeds wanneer de gelegenheid zich daartoe voordoet.

Het Sociaal-wetenschappelijk informatie- en documentatiecentrum (SWIDOC) van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam heeft directe verbindingen met enkele Amerikaanse 'data bases'. SWIDOC zal ten behoeve van de bibliografie van dit tijdschrift voortaan tweemaal per jaar (ca 15 maart en 15 september) een aantal bestanden in deze "data bases" doorzoeken naar titels op het gebied van de maritieme historie. Voor dat doel is door de redactie van de 'Mededelingen' een zogenaamd 'profiel' opgesteld, een verzameling trefwoorden (descriptoren) waarmee in de grote massa literatuur in de 'data bases' maritiem-historische titels gevonden kunnen worden. Ten behoeve van de geïnteresseerde lezers volgt hier een opsomming van de bestanden die periodiek doorzocht zullen worden, alsmede een korte toelichting bij elk bestand.

I. LOCKHEED DIALOG RETRIEVAL SERVICE

file 6 : *National Technical Information Service (NTIS)* : gestart in 1964; nieuwe invoer ca. 5000 titels per maand; bevatte in september 1976 ca. 540.000 titels, o.a. op het gebied van sociaal sciences, military sciences, navigation, ocean sciences and engineering, transportation; ook veel overheidspublicaties.

file 7 : *Social Scisearch (SSCI)*: gestart in 1972; nieuwe invoer ca. 7500 titels per maand; bevatte in september 1976 ca. 375.000 titels, o.a. op het gebied van archeology, economics, geography, history; geput wordt uit de 1000 belangrijkste tijdschriften op het gebied van de sociale wetenschappen en 2200 tijdschriften op andere gebieden.

file 28 : *Oceanic Abstracts (OA)* : gestart in 1964; nieuwe invoer ca. 600 titels per maand; bevatte in juni 1975 ca. 83.000 titels, o.a. voor onderwerpen als fisheries, oceanography, ships, government/legal; geput wordt uit ca. 2000 primaire bronnen (Amerikaanse en buitenlandse) zoals rapporten, monografieën en technische tijdschriften.

file 35 : *Comprehensive Dissertation Abstracts* : bevat dissertaties gepubliceerd sedert 1961; nieuwe invoer ca. 3500 titels per maand; bevatte in juni 1976 ca. 530.000 titels, o.a. op het gebied van fine arts, sociology, economics, geography, history; bijna alle Amerikaanse dissertaties worden in deze file geciteerd en ook vele buitenlandse, ook die welke slechts op microfilm beschikbaar zijn.

file 37 : *Sociological Abstracts* : gestart in 1963; nieuwe invoer ca. 700 titels per maand; bevatte in september 1976 ca. 72.000 titels, o.a. over onderwerpen als history, culture and social structure, social change and economic development, sociology of the arts; geput wordt uit ca 1200 tijdschriften uit de hele wereld.

file 38 : *America : History and Life (AHL)* : gestart in 1964; nieuwe invoer ca. 1000 titels per maand; bevatte in januari 1977 ca. 40.000 titels; de onderwerpen zijn : American studies, cultural history, economic history, ethnic studies, family history and women's studies, folklore, history, history of ideas, historiography and methodology, international relations, local history, military history, oral history, prehistory, politics and government, popular culture, religious history, history of science technology and medicine, teaching of history, urban affairs; geput wordt uit 1900 Amerikaanse en buitenlandse tijdschriften; ook monografieën en boekrecensies worden opgenomen.

file 39 : *Historical Abstracts* : gestart in 1973; nieuwe invoer ca. 650 titels per maand; in januari 1977 bevatte deze file 33.000 literatuurplaatsen; onderwerpen: area studies, cultural history, diplomatic history, economic history, historiography and methodology, history of science technology and medicine, intellectual history, international relations, military history, philosophy of history, political history, social history, social science with historical perspectives, teaching of history; geput wordt uit ruim 1900 tijdschriften uit 90 landen in 30 talen.

file 44 : *Aquatic Sciences and Fisheries Abstracts (ASFA)* : gestart in januari 1975; nieuwe invoer ca. 1000 titels per maand; in januari 1977 bevatte deze file ca. 6800 literatuurplaatsen o.a. over fisheries en law of the sea.

II. SYSTEM DEVELOPMENT CORPORATION (SDC)

file *Libcon/E* : gestart in 1968; nieuwe invoer ca. 8500 titels per maand; in 1976 bevatte deze file ca. 740.000 titels in de Engelse taal (monografieën en ook ongedrukt materiaal) die door de Library of Congress gecatalogiseerd werden.

file *Libcon/F* : gestart in 1968; nieuwe invoer ca. 60.000 titels per maand; in 1976 bevatte deze file ca. 740.000 titels in niet-Engelse talen, die door de Library of Congress gecatalogiseerd werden.

De redactie ontvangt de gevonden titels met een indicatie omtrent de inhoud, hetzij in de vorm van een 'abstract' (samenvatting) hetzij in de vorm van een aantal trefwoorden.

Geïnteresseerde lezers kunnen derhalve bij de redactie nauwkeurige informatie over een bepaalde titel krijgen, indien deze afkomstig is uit een van de genoemde 'data bases'.

Ook ditmaal zijn er bij het nalopen van de geselecteerde computerliteratuurbestanden titels van oudere datum tevoorschijn gekomen, die ten tijde van publikatie niet in de bibliografie van de 'Mededelingen' zijn opgenomen. In enkele gevallen meende de redactie zulke titels alsnog te moeten opnemen.

Naslagwerken

1. ALBRECHT, G. (ed.), *Weyer's warships of the world 1977/78*. Londen, Brassey's, 1978, 600 blz., foto's, plans, £ 20,-.
2. BAGNASCO, E., *Submarines of world war II*. Londen, Arms & Armour, 1977, 256 blz., ill., £ 12,95.
3. BAUER, K.J., *Bibliography of writings by Samuel Eliot Morison*. Newsletter of the NASOH (New York), special edition, 1977, 6 blz.,
4. BEYLEN, J. van, *Spreuken en gezegden ontleend aan de zeemanstaal*. Antwerpen, Vrienden van het Nationaal Scheepvaartmuseum, 1978, 32 blz.
5. BRENNCKE, J., *Maritime Gedenktage 1978*. SZ 1978, nr. 7, 64-86.
6. CATALOGUS. *Piet Vrijland, schilder van de visserij*. Vlaardingen, Visserijmuseum, 1978, 12 blz., ill., fl. 0,50.
7. CATALOGUS. *Q.M.R. VerHuell. Tekeningen van een begaafde amateur*. Met een inleiding door H.J. de Graaf. Den Helder, Helder's Marinemuseum, 1977, (23) blz., ill.
8. CATALOGUS. *Sir Francis Drake. An exhibition to commemorate Francis Drake's voyage around the world 1577-1588*. Londen, British Museum Publ., 1977, 128 blz., ill., £ 2,50.
9. CATALOGUS. *Terra Australis incognita*. Aarhus, Universiteit, 1977, 18 blz., ill.
10. CATALOGUS. *Thema Thee. De geschiedenis van de thee en het theegebruik in Nederland*. Rotterdam, Museum Boymans van Beuningen, 1978, 76 blz. incl. + 40 blz. catalogus, ill., fl. 17,50.
11. CATALOGUS. *Water als vijand - water als vriend. Onbekende schatten uit de waterschappen*. Delft, Prinsenhof, 1977, 91 blz., ill.
12. COOKO, A., *C. Holland, The exploration of Northern Canada, 500 to 1920. A chronology [chronologische opsomming van alle reizen, index op namen, bibliografie]*. Toronto, The Arctic History Press, 1978, 544 blz., \$ 60,-.
13. JACQUET, F.G.P., *Gids van in Nederland aanwezige bronnen betreffende de geschiedenis van Azië en Oceanië 1796-1949*. Afl. VII. Leiden, Kon. Inst. voor T.L. & V., 1977, 82 blz.
14. ELLMERS, D., *Schiffarchäologie [beredeneerd overzicht van tussen 1968-1976 gepubliceerde boeken en artikelen over de scheepsarcheologie]*. Hans. Geschichtsblätter 95,

1977, 115-143.

15. HITCHMAN, J.H., *Primary source materials in Washington maritime history*. Pacific Northwest Quarterly 65, 1974, 2, 79-84.
16. KIPP, J.W. *A few comments regarding historical sources in the tsarist navy during the reigns of Nicholas I and Alexander II*. Military Affairs, 36, 1972, 127-130.
17. KNIGHT, R.J.B., *Guide to the manuscripts in the National Maritime Museum*. Vol. 1, The personal collections. Londen, HMSO, 1977, £ 10,-.
18. LANCASTER, J.C., *The scope and uses of the India Office Library and Records with particular reference to the period 1600-1947*. Asian Affairs 9, 1978; 1, 31-43.
19. LLOYD'S Register of Shipping. *List of shipowners. Index to former names of ships. Compound names of ships 1976-77*. Londen, Lloyd's Register of Shipping, 1977, 688 blz.
20. LYON, H., *Encyclopedia of the world's warships [. . . all the major warships since 1900. . .]*. Londen, Salamander Books, 1978, 272 blz., ill., £ 6,95.
21. MACGREGOR, D. (ed), *Illustrated Marine Encyclopaedia, 1894*. Londen, Argus, 1978 (herdruk) 544 blz., ill., £ 8,50.
22. MAGNOLIA, L.R., *Whales, whaling and whale research. A selected bibliography [plm. 1000 titels]*. Cold Spring Harbor/N.Y., The Whaling Museum, 1977, 91 blz., \$ 10,-.
23. MARITIEM Journaal 77. *Jaarlijks verschijnend informatie- en dokumentatiewerk op maritiem gebied voor Nederland en België*. Bussum, De Boer Maritiem, 1977, 284 blz., ill., fl. 49,-.
24. MEISTER, J., *Soviet warships of the second world war*. New York, Arco, 1977 (verbeterde herdr. in één deel van de 1972 2-delige ed.), 354 blz., ill., \$ 19,95.
25. MISERIUS, H.B., *Inventaris van het archief van de Commissie Scheepvaartrechten 1935-1948*. Den Haag, Staatsdrukkerij, 1976, 32 blz.
26. MOTTAU, S.A.W. (ed), *Inventory of the archives of the Dutch government in the Divisions of Galle (Matara) and Jaffnapatnam 1640-1796. With a list of reconstructed tombos and addenda to the catalogue of the archives of the Dutch government of coastal Ceylon 1640-1796*. Den Haag, Algemeen Rijksarchief, 1975 [onder auspiciën van de Stichting *Cultuurgeschiedenis Nederlanders Overzee*].
27. NEWTON, L., *La leyenda negra y la historia de la fuerza naval española. Algunos comentarios*. Archivo Hispalense 55, 1973, 219-232.
28. PAASCH, H., *Vom Kiel zum Flaggenknopf. Illustriertes Marinewörterbuch in English, Französisch und Deutsch*. Norderstedt, Heinemann, 1978 (oktober) (herdr. ed. Antwerpen 1901), 921 blz., ill., DM 124,-.
29. PEMSEL, H., *Atlas of naval warfare: atlas and chronology of conflict at sea from earliest times to the present day*. Londen, Arms & Armour, 1978, 176 blz., krtn., £ 10,95.
30. SANDSTROM, A., *Maritim bibliografi 1965-1975*. Föreningen Sveriges Sjöfartsmuseum (Stockholm), 1976, 31-54.
31. SCHULTZ, Ch. R., *Bibliography of maritime and naval history periodical articles published 1974-1975*. College Station/Texas, Texas A & M Univ., 1976, 167 blz.
32. SMITH, M.J., *World war II at sea: a bibliography of sources in English*. Metuchen/N.J., Scarecrow, 1976, 3 dln., 338+428+586 blz., \$ 35,-.
33. STALLINGS maritimes Jahrbuch 1976/1977. Red. H.J. Hansen en A. Kludas. Oldenbourg, Stalling, 1977, 189 blz., ill.
34. TALBOTH-BOOTH, E.C. (red.), *Talboth-Booth's merchant ships. Volume 1. Sandwich (Kent), Marinerart*, 1977, 380 blz., £ 12,-.
35. TELKAMP, G.J., (comp.), *Current annotated bibliography of Dutch expansion studies*. Leiden 1977, nr 3/4.
36. VOORT, J.P. van de, *De bibliotheek van het Visserijmuseum te Vlaardingen*. Open 9, 1977, 587-591.
37. WIELOPOLSKI, A., *Etudes de l'histoire de l'économie maritime en Pologne aux XIXes et XXes siècles*. Acta Poloniae Historica 23, 1971, 178-191.
38. WILSON, A., *Maritime business history: a reconnaissance of records, sources and prospects [betr. Canada's maritieme provincies]*. Business Hist. Rev. 47, 1973, 260-276.
39. WITTHOFT, H.J., *Lexikon zur deutschen Marinegeschichte. Bnd. 1., Buchstabe A-M*. Herford, Koehlers, 1977, 216 blz., ill., DM 40,-.
40. NN, *Conway's all the world's fighting ships 1860-1905*. Londen, Conway, 1978 (oktober), 384 blz., ill., £ 18,95.

41. NN, Publikaties van dr B.J. Tideman. In: Tideman herdenking, 15 december 1977. Z. pl., Kon. Marine/Nederl. Scheepsbouwkw. Proefstation, 1977, 87-89.

Algemene maritieme literatuur

42. ALDCROFT, D.H., A new chapter in transport history: the 20th-century revolution. TH ns. 3, 1976, 217-239.
43. BACH, J., A maritime history of Australia. Londen, H. Hamilton, 1978, ill., £ 9,50.
44. BARRIE, V., La prohibition du commerce avec la France dans la politique Anglaise à la fin du XVIIème siècle. RN 1977, nr. 234, 343-359.
45. BECK, H., Folklore and the sea. Middletown/Conn., Wesleyan UP, 1977, 463 blz., ill., £ 6,95 (pb).
46. BODDEKER, W., Stettin. Werdegang in preuszischer Zeit, von schwedischer Festung zum bedeutenden Wirtschaftszentrum und grössten Handelsplatz der Ostsee 1719-1944. SZ 1978, nr. 7, 29-38.
47. BOTTING, D., The pirates. Alexandria/Virg., Time-Life, 1978 (serie: The seafarers), 192 blz., ill.
48. BOXER, C.R., De Nederlanders in Brazilië 1624-1654. Alphen a/d Rijn, Sijthoff, 1977 (vertaald uit het engels), 325 blz., ill., fl. 37,50.
49. DEARDEN, S., A nest of corsairs: the fighting Karamanlis of the Barbary coast [18e eeuw]. Londen, John Murray, 1976, 331 blz., ill., £ 4,95.
50. DELAHAYE, A., De mythe van de Noormannen in Nederland. Bergen op Zoom, Hertogs, 1977, 95 blz., ill.
51. DIFFIE, B.W., Foundations of the Portuguese empire 1415-1580. Minneapolis/Minnesota, U.P., 1977, 528 blz., ill., £ 15,-.
52. FAY, P.W., The opium war 1840-1842. Chapel Hill/N.C., U.P., 1975, 427 blz.
53. FERGUSON, H.N., The port of Brownsville: a maritime history of the Rio Grande Valley. Brownsville/Texas, Springman-King, 1976, 341 blz., ill.
54. GRAAF, H.J. de, De geschiedenis van Ambon en de Zuid-Molukken. Franeker, T. Wever, 1977, 304 blz., ill. fl. 39,50.
55. HOUTER, F. den, Maritieme curiosa. Rotterdam, Nederlands Studiecetrum voor Zeevarenden, 1977, 149 blz., ill., fl. 8,95.
56. HUBERTI, F.H., Maritieme Aspecte der Weltgeschichte im 19. Jahrhundert. Saeculum 22, 1971, 274-304.
57. HURTZ, Th., Joseph Conrad. Erlebnis, Erfahrung, Dichtung. SZ 1977, nr. 6, 59-69.
58. INGLIS, B., The opium war. Londen, Hodder & Stoughton, 1976, 223 blz., ill., £ 6,25.
59. ISRAEL, J.I., A conflict of empires: Spain and the Netherlands 1618-1648. Past & present 1977, nr. 76, 34-74.
60. KRUISSINK, G.R., Zuiderzee: 169 historische foto's van het Rijksmuseum 'Zuiderzeemuseum' te Enkhuizen. Baarn, Hollandia, 1978², 170 blz., ill., fl. 19,75.
61. LEEUWENBURGH, Th., Het bruine schuiten boek. Een nieuwe generatie schippers op oude zeilschepen. Baarn, van Kampen, 1978, 192 blz., ill., fl. 39,50.
62. LEWIS, D., From Maui to Cook. The discovery and settlement of the Pacific. Sydney, Doubleday, 1977, 223 blz., ill.
63. MARITIEME GESCHIEDENIS DER NEDERLANDEN. Hoofred.: G. Asaert, Ph.M. Bosscher, J.R. Bruijn, W.J. van Hoboken. Deel III, Achttiende eeuw en eerste helft negentiende eeuw, van ca 1680 tot 1850-1870. Red.: F.J.A. Broeze, J.R. Bruijn en F.S. Gaastra. Bussum, de Boer Maritiem, 1977, 434 blz., ill., fl. 95,-.
64. MARTIN, G., Economic motives behind the founding of Australia. AEHR 16, 1976, 128-143.
65. MEGAW, M.R., The scramble for the Pacific: Anglo-United States rivalry in the 1930's. HS 1977, 458-473.
66. MEIDEN, G.W. van der, Het geschil over J.J. Mauricius als gouverneur van Suriname [18e eeuw]. SH 12, 1977, 471-477.
67. MILLER, W.J. (ed), The annotated Jules Verne 'Twenty thousand leagues under the sea'. New York/NY, The New American Library, 1976, 362 blz., ill., \$ 7,95.
68. MORISON-BECK, E., Sailor historian: the best of Samuel Eliot Morison. Boston, Houghton Mifflin, 1977, 431 blz.
69. MORTON, H.A., The wind commands: sailors and sailing ships in the Pacific. Dunedin/

N.Z., McIndoe, 1976, 525 blz., ill.

70. NARDIN, D., La France et les Philippines sous l'ancien régime. RFO 1976, nr. 63, 5-43.
71. PAGET-TOMLINSON, E., A maritime museum for Hull. Transport 3, 1976 (verschenen 1977) 9-17.
72. PEMSEL, H., Die Geschichte des Golfes von Navarin. Nachrichten 4, 1977, 73-82.
73. POLICH, J.L., Foreign maritime intrusion on Spain's Pacific coast 1786-1810. Ph.D. thesis, Univ. of New Mexico, 1968, 237 blz. (university microfilm orderno. 69-11357).
74. ROBERTSON, J., Australian war policy 1939-1945. HS 69, 1977, 489-504.
75. SCHMITT, E., Probleme einer Quellenedition. Zur Geschichte der europäischen Expansion nach Übersee in der frühen Neuzeit (XV. bis XVIII. Jahrhundert). Zu einem Forschungsschwerpunkt an der Universität Bamberg. SZ 1977, nr. 6, 51-55.
76. VILLIERS, A. (ed), Het avontuur van de zee. Bussum, de Boer Maritiem, 1978, 436 blz., ill., fl. 57,-.
77. VOS, A. de, De Marine Academie. Veertig jaar maritiem-wetenschappelijk onderzoek. Antwerpen, Marine Academie, 1977, 8 blz., ill.
78. WESSELING, H.L., Le modèle colonial hollandais dans la théorie coloniale française 1880-1914. RFO 63, 1976, 233-255.
79. ZUIDHOEK, A., Zeerovers van de Gouden Eeuw [Nederlandse kapers en zeerovers in de Middellandse Zee in de 17e eeuw]. Bussum, de Boer Maritiem, 1977, 176 blz., ill., fl. 35,-.
80. ZWIJGER, F. de, France's maritime policy: after the world wars. Dock & Harbour Soc. 56, 1976, 90-94, 364-367.
81. NN, Reminiscences of a scholar-archivist: prof.dr. M.A.P. Meilink-Roelofs. Leiden 1977, nr. 2, 15-28.

Maritieme iconografie

82. BAARD, H.P., Het portret van admiraal De Ruyter. Verslag symposium 'Der Staten Rechterhand' (Den Helder, 1976), 1977, 18-24.
83. BOSSCHER, Ph.M., Tekeningen van Pieter Blaauw. Zeil 1, 1977, 2, 54-57.
84. CARR, F.G.G., Leslie A. Wilcox R.I., R.S.M.A. Leigh-on-sea. F. Lewis, 1977, 48 blz. tekst, 267 ill., £ 15,50.
85. COFFINIERES, F., Les musées de la marine en Méditerranée. RM 1977, nr. 326, 651-661, nr. 327, 795-804.
86. GREENHILL, B., A. Giffard, Ships and harbours from early photographs [Schotland, Wales, Ierland en Engeland]. Londen, Batsford, 1978, 120 blz., ill., £ 4,95.
87. HILCKMANN, M., Eibert den Herder. Geschiedschilder van de Zuiderzee. Tagrijn 1977, nr. 2, 34-37.
88. HOSONO, M., Nagasaki prints. Tokyo/Londen, Kodansha, 1978, 150 blz., ill., £ 8,50.
89. JOHNSTON, E., Ships figureheads. Surveyor 11, 1977, 4, 26-31.
90. KAUFMAN, G., The collection of ship portraits in the Altonaer Museum in Hamburg. Transport 3, 1976 (verschenen 1977) 45-69.
91. KEIKENS, W.H., Schip uit Zierikzee, geschilderd op terrine, 1787. Kroniek van het land van de zeemeermin 2, 1977, 36-39.
92. LEATHER, J., World warships in review 1860-1906 [foto's van Beken of Cowes]. Annapolis/Maryland, USNI Press, 1977, 249 blz., ill., \$ 12,50.
93. MCGOWAN, A., Sailor: a pictorial history. Life aboard the world's fighting ships 1840-1976. Londen, Macdonald & Jane's, 1977, 176 blz., ill., £ 6,50.
94. MEYER, J., Sailing ships on old postcards. Londen, Conway, 1978 (Eng. ed. van de oorspr. Duitse ed. van 1975), 200 blz., ill., £ 25,-.
95. MORZER BRUYNS-DE HAAN, P., Albertus van Beest, zeeschilder, Zeil 1, 1977, 3, 47-52.
96. PACK, A.J., The developping Royal Naval Museum. Museums Journal 77, 1978, 163-164.
97. PAGET-TOMLINSON, R., Fishing and trawling at Hull [inrichting van een maritiem museum aldaar]. Museums Journal 77, 1978, 115-116.
98. RATSMA, P., Het topografisch tekenwerk van Gerrit Groenewegen (1754-1826). Holland 10, 1978, 17-31.
99. SIGSBEE FISCHER, K. (en A.A. Hurst), Anton Otto Fischer, marine artist. His life and work 1882-1962. Brighton (Sussex), Teredo Books, 1977, 288 blz., ill., £ 23,25.

100. STETTNER, H., Schiffe auf Fliesen. Bremerhaven, Deutsches Schiffahrtsmuseum, 1976 (Führer des D.S., nr. 6), 96 blz., ill., DM 2,50.
101. VOORT, J.P. van de, De Nederlandse Noordzeevisserij in oude ansichten. Zaltbommel, Europese Bibliotheek, 1977, (160) blz., ill., fl. 30,-.
102. VOS, A. de, Aanwinst in Nationaal Scheepvaartmuseum: diorama van een 19e-eeuwse Antwerpse scheepswerf. Sodipa (Antwerpen) 35, 1977, 185-186 (met afb.)

Marine - algemeen

103. BARKER, D., British naval officers' buttons 1748-1975. MM 63, 1977, 373-387.
104. BISING, J.A., The admirals' government: a history of the naval colony that was French Cochinchina 1862-1879. Ph.D. Thesis, New York Univ., 1972, 256 blz. [university microfilm ordeno. 73-11674].
105. BOOTH, K., Navies and foreign policy. Londen, Croom Helm, 1977, 294 blz.
106. COLLINS, L., Bears in the Bosphorus [Russische controle over de B. sinds 1833]. HT 27, 1977, 645-650.
107. JOHNSON, E.L., Between wind and water [Amerikaanse marineschepen met de naam 'Enterprise']. NRJ 23, 129-131, 202-206.
108. KIRPS, Chr., The limitation of naval general purpose forces in historical perspective. Newport/RI, Naval War College, 1973, 349 blz.
109. LAIRD CLOWES, W., The Royal Navy. A history from the earliest times to the present. New York/NY, AMS Press, 1978 [herdruk ed. Londen, 1897-1903], 7 vols., ill., \$225,-.
110. ORTZEN, L., Stories of famous fighting ships. Londen, Barker, 1978, 192 blz., ill., £ 4,50.
111. RANFT, B. (ed), Technical change and British naval policy 1860-1939. Londen, Hodder & Stoughton, 1977, 192 blz., ill., £ 8,50.
112. SALEWSKI, M., Selbstverständnis und historisches Bewusstsein der deutschen Kriegsmarine. MR 67, 1970, 65-88.
113. WEGENER, E., Selbstverständnis und historisches Bewusstsein der deutschen Kriegsmarine, MR 67, 1970, 321-340.

Marine tot 1700.

114. BARD, N.P., The ship money case and William Fennes, viscount Saye and Sele. BIHR 1977, nr. 122, 177-184.
115. BARFORD, J. H., Niels Juel: a Danish admiral of the 17th century. Hørsholm, marinehistorisk Selskab, 1977, 139 blz., ill.
116. BOUGARAN, M., La révolte des Vénètes contre César (56 av. J. -C.). Nep 1977, nr. 127, 1-12; nr. 128, 1-8.
117. DYBERG, Kj., Sista sjöslaget Kalmarsund [1678]. Kalmar 1977, 45-49.
118. FALLON, N., The armada in Ireland. Littlehampton, G. Philip & Son/Stanford Maritime, 1978, 256 blz., ill., £ 7,-.
119. GLASGOW, T., Vice admiral Woodhouse and shipkeeping in the Tudor Navy. MM 63, 1977, 253-263.
120. GRAY, R., Spinola's galleys in the Narrow Seas 1599-1603. MM 64, 1978, 71-83.
121. LANDER, R.J., An assessment of the numbers, sizes and types of English and Spanish ships mobilized for the armada campaign. MM 63, 1977, 359-364.
122. PARKER, G., The battle of Lepanto, 1571. The costs of victory. MM 64, 1978, 13-21.
123. PUYPE, J.P., De oorlogvoering ter zee in het derde kwart van de 17e eeuw. Verslag symposium 'Der Staten Rechterhand', 1977, 27-49.
124. SAVALES, R.J.W., The ship money levy of 1628. BIHR 1977, nr. 122, 164-176.
125. WILSON, Ch., The Anglo-Dutch wars and the power struggle in 17th-century Europe. Verslag symposium 'Der Staten Rechterhand', 1977, 2-15.

Marine 18e/19e eeuw.

126. BAXTER, C.F., The Duke of Somerset and the creation of the British ironclad navy 1859-66. MM 63, 1977, 279-284.
127. BOSSCHER, Ph.M., Oorlogsvaart. In: Maritieme geschiedenis der Nederlanden III,

353-394.

128. BOUCHER D'HEROUVILLE, C.C. le, Une triste campagne [Frans-Spaanse invasieplannen voor Engeland, 1779]. RM 1977, nr. 324, 383-398.
129. BRANIGAN, D., The unlucky 'Thunderer'. Sea breezes 51, 1977, 792-795.
130. BROMLEY, J.S., The North Sea in wartime (1688-1713). BMGN 92, 1977, 270-299.
131. BROWN, D.K., The first steam battleships MM 63, 1977, 327-333.
132. CARRE, A., L'affaire du brick 'Le Papillon' [eind 18e eeuw]. RM 1977, nr. 324, 399-412; nr. 325, 531-543; nr. 326, 663-678; nr. 327, 805-818; nr. 328, 925-936; nr. 329, 1053-1068 [einde].
133. COURTEMANCHE, R.A., No need of glory: the British navy in American waters 1860-1864. Annapolis/Maryland, USNI Press, 1977, 224 blz., ill., \$ 13,95.
134. CSIKOS, S., Die ersten Kriegsdampfer auf der Donau. Die Verwendung der DDSG Fahrzeuge im Kriege 1848-1849. Nachrichten 4, 1977, 82-85.
135. FAIBISY, J.D., Yankee raiders and the Republican incursion into Nova Scotia 1776 1777. Mystic 29, 1977, 82-91.
136. GOUGH, B.M., Sea power and the history of Western Canada. Journal of Canadian Studies 8, 1973, 2, 50-59.
137. GREGER, R., Der Kreuzer 'Petropavlovsk'-ex 'Lützwow'. MR 74, 1977, 700-703.
138. HAHN, H.M., 'Oliver Cromwell' - 'Beavers Prize' [Amerikaanse Vrijheidsoorlog]. NRJ 23, 1977, 167-187.
139. KIMBALL, C.W., Commodore Perkins and the lost gunboat [Amerikaanse burgeroorlog]. SC 11, 1978, 1, 52-57.
140. KORTHALS ALTES, A., De kanonnen van Simonoseki. SH 13, 1978, 158-169.
141. LETROSNE, J., Le combat naval de Lissa, 13 mars 1811. Nep 1978, nr. 129, 1-8.
142. LLOYD, Chr., The blockade of the smugglers [1817, Engelse zuidkust]. HT 27, 1977, 765-771.
143. MCATEER, W., Admiral Sir Charles Adam [1780-1853]. MM 63, 1977, 264-272.
144. NIELSON, J.M., Penobscot: from the jaws of victory - our navy's worst defeat [Amerikaanse Vrijheidsoorlog]. AN 37, 1977, 288-305.
145. OSMOND, A.R., The confederate raiders 'Florida' and 'Alabama'. DW 34, 1977, 36-43.
146. OWENS, R.E., John Pritchett Gillis [Amerikaanse burgeroorlog]. AN 37, 1977, 276-287.
147. ROHR, A., Vorgeschichte und Chronik des Torpedowesens der deutschen Marine bis zum Ende des 19. Jahrhunderts. SZ 1978, nr. 7, 47-51.
148. SALAGNAC, G.C., La reprise de Terre-Neuve par les Français en 1762. RFO 63, 1976, 211-222.
149. SCHMALENBACH, P., Die erste deutsche Flotte 1848-1852. MJB 1977, 50-59.
150. SCHNEELOCH, N.H., 'Praecautiën tegens de pest': Pestgefahr in den Vereinigten Niederlanden 1720-1722 [o.m. inschakeling van de admiraliteiten om het binnendringen van de pest via de zeehavens te voorkomen]. ESJ 40, 1977, 26-47.
151. SEVERN, D., The bombardment of Algiers, 1816. HT 27, 1977, 31-39.
152. STUART, V., G.T. Eggleston, His Majesty's sloop-of-war "Diamond Rock" [geschiedenis van de aldus genoemde versterkte basaltrots, in zee voor Fort Royal, Martinique]. Londen, Hale, 1978, 208 blz., ill., £ 4,95.
153. SYMONDS, C.L. (ed), Charleston blockade. The journals of John B. Marchand, U.S. Navy, 1861-1862. Newport/R.I., US Naval War College, 1976 (Historical Monograph series 2), 301 blz., ill.
154. SYRETT, D., H.M. armed ship 'Vigilant' 1777-1780. MM 64, 1978, 57-62.
155. TROLLE, H., af, Minnen fran corvetten 'Najaden' under expeditionen aren 1849 och 1850. Hendrik af Trolle - en bortglömd författare. Karlskrona 1977, 9-142.
156. TRUBY, J.D., Zalmski's mighty dynamite guns [eind 19e eeuw]. SC 11, 1978, 2, 12-18.
157. TURNER, E.H., Macao 1808. MM 63, 1977, 370-372.
158. WEBB, P.L.C., The rebuilding and repair of the fleet 1783-93. BIHR 1977, nr. 122, 194-209.
159. NN, Inleiding tot de tentoonstelling 'The Edwardian Navy' van het Portsmouth Royal Naval Museum. Den Helder, Helder's Marinemuseum, (1978), 6 blz.

Marine 20 eeuw

160. AICHELBURG, W., Die 'Nereide' [Italiaanse U-boot, in 1915 tot zinken gebracht].

- Nachrichten 4, 1977, 67-72.
161. BACKER DIRKS, F.C., De laatste dagen van Tjilatjap onder de Nederlandse driekleur. Zeewezen 66, 1977, 7/8, 33-41.
 162. BACKER DIRKS, F.C., Zo maar een terugblik. De vlucht poging met de 'Endeh' van de Gouvernements Marine. Marineblad 88, 1978, 44-50.
 163. BARKER, R., Blockade busters. New York/NY, W.W. Norton, 1976, 228 blz., ill. \$ 8,95.
 164. BEESLEY, P., 'Special intelligence' und die Vernichtung der 'Scharnhorst'. MR 74, 1977, 556-568.
 165. BOGART, Ch. H., Asiatic Mine Force: unsung warriors of world war II. SC 11, 1978, 1, 86-93.
 166. BOUQUET, M., Escape under sail [WW I]. SMO 12, 1977, 10, 30-32; 11, 22-24.
 167. GAGELING, M.A., De onderzeeboot in onze maritieme defensie. Zeewezen 66, 1977, 7/8, 4-7.
 168. CAMPBELL, N.J.M., The battle of Tsu-Shima. WA 1978, nr. 5, 38-49; nr. 6, 127-135.
 169. CAPIN, J.F., Luckiest submarine in the fleet [US 'Cavalla', 1954]. SC 11, 1978, 2, 36-49.
 170. CODDINGTON, M., The Dogger Bank incident [oktober 1904]. SMO 12, 1977, 10, 37-39.
 171. CORBETT, J.S., Naval operations 1914-1918. New York/NY, AMS Press, 1978 (herdruk ed. Londen 1920-1931), 5 vols. tekst + 4 vols. atlas, \$ 420,-.
 172. COSTELLO, J., Battle of the Atlantic. Londen, Collins, 1977, 150 blz., ill., £ 6,95.
 173. DEIST, W., Flottenpolitik und Flottenpropaganda. Das Nachrichtenburo des Reichsmarineamtes 1897-1914. Stuttgart, 1976 (Beiträge zur Militär- und Kriegsgeschichte 17), 344 blz., ill.
 174. DINGMAN, R., Power in the Pacific: the origins of naval arms limitations 1914-1922. Chicago, UP, 1976, 333 blz., \$ 19,-.
 175. DOENHOFF, R. von (ed), The McCully report. The Russo-Japanese war 1904-1905, by Lt.- Cdr. Newton A. McCully, USN. Annapolis/Maryland, USNIPress, 1977, 352 blz., ill., \$ 14,95.
 176. FOCK, H., Des Kaisers Preisausschreiben. Ein Beitrag zur deutschen Marinegeschichte [vervolg]. MR 74, 1977, 384-389.
 177. GELDHOF, H., Twintig vervolgen jaren. De MLD in Oost-Indië gedurende de periode 1919-1939. Marineblad 87, 1977, 316-331.
 178. GIESZLER, H., Radar für Marine und Schifffahrt, Entwicklung, Kriegserfahrungen und Nachkriegsanwendungen. SZ 1977, nr. 6, 37-47.
 179. GORDON HOLMES, J., The birth of the liberty ship. Compass 47, 1977, 3, 27-29.
 180. GRAGER, K., Der Fluszmonitor der K.u.K. Kriegsmarine 'Temes (I)'. SZ 1978, nr. 7, 19-28.
 181. GUTH, R., Marineführung und Meuterei 1918. SZ 1978, nr. 7, 1-8.
 182. HAAS, C. de, 25 april 1941 - ondergang van het troepenschip 'Pennland'. BW 32, 1977, 326-329.
 183. HADLEY, W.C., 'Mimi' and 'Toutou' [Thames-barges op het Tanganyika meer in 1915]. Compass 47, 1977, 4, 24-27.
 184. HAMILL, I., The Singapore naval base 1919-42 as a factor in interwar imperial and commonwealth strategy. Ph.D. thesis, University of Leeds, 1975.
 185. HAMILTON, W.M., The 'new navalism' and the British Navy League 1895-194. MM 64, 1978, 37-44.
 186. HEALY, D., Gunboat diplomacy in the Wilson era: the U.S. Navy in Haiti, 1915-1916. Madison/Wisconsin, UP, 1976, 268 blz., ill.
 187. HERWIG, H.H., Politics of frustration. The US in German naval planning 1889-1941. Boston/Mass., Little, Brown & Comp., 1976, 334 blz., \$ 18,-.
 188. HEUVEL, W.F. van den, Zestig jaar Marineluchtvaartdienst. Marineblad 87, 1977, 260-273.
 189. HOYT, E.P., Life and death of HMS 'Hood'. Londen, Barker, 1977, 192 blz., ill., £ 5,-.
 190. JOHNSON, F., The US Navy's forgotten PT [WW II]. SC 10, 1977, 6, 62-73, 82.
 191. JONES, J., Q-ship [WW I, s.s. 'Baralong']. SC 11, 1978, 1, 4-9, 39-41.
 192. JUNG, D., Die Schiffe und Boote der deutschen Seeflieger 1912-1976. Stuttgart, Motorbuch, 1977, 426 blz., ill., DM 44,-.
 193. KOLESNIK, E.M., The Japanese balloon bombing offensive. WA 1977, nr. 4, 56-57.

194. LAMB, Ch., War in a stringbag [activiteiten van Swordfish-vliegtuigen bij WW II maritieme operaties]. Londen, Cassell, 1977, 340 blz., ill., £ 5,75.
195. LEWIS, B.R., Carrier strike [Taranto, 11-12 november 1940]. SMO 12, 1977, 11, 33-35.
196. MARDER, A., Influence of history on sea power: the Royal Navy and the lessons of 1914-1918. PHR 41, 1972, 314-443.
197. MACDONALD, J.K., British naval policy and the Pacific and Far East: from Paris to Washington 1919-22. D. Phil. thesis, Oxford Univ., 1975.
198. METS, D.R., A case study in arms control: naval limitation before Pearl Harbor and postwar arms control theory. Ph.D. thesis, Univ. of Denver, 1972, 403 blz. (university microfilm orderno. 73-10384).
199. MIDDLEBROOK, M., Battleship: the loss of the 'Prince of Wales' and the 'Repulse'. Londen, Lane, 1978, 350 blz., ill., £ 5,95.
200. MUNCHING, L.L. von, De Duitse onderwater-vrachtschepen [WW I]. BW 32, 1977, 309-311.
201. NEIDPATH, J.D., The Singapore naval base and the defence of Britain's eastern empire 1919-41. D. Phil. thesis, Oxford Univ., 1975.
202. NIKOL, J., F.X. Holbrook, Naval operations in the Panama revolution 1903. AN 37, 1977, 253-261.
203. NUBOER, J.F.W., De Japanse oorlog uit Japanse bron [vervolg]. Marineblad 87, 1977, 390-401, 456-469.
204. OOSTEN, F.C. van, 'Het doel mag niet worden opgeofferd aan de organisatie'. Enkele problemen uit de beginjaren van de Marineluchtvaartdienst. Marineblad 87, 1977, 334-341.
205. PELZ, S.E., Race to Pearl Harbor. The failure of the Secon London Naval Conference and the coming of world war II. Ph. D. thesis, Harvard Univ., 1971, 260 blz. [niet op microfilm].
206. PARSONS, E.B., Admiral Sims' mission in Europe in 1917-1919, and some aspects of US naval and foreign wartime policy. Ph.D. thesis, State Univ. of New York at Buffalo, 1972, 444 blz. [university microfilm orderno. 72-00243].
207. PRIMROSE, B.N., Equipment and naval policy 1919-42 [Australische marine] Australian Journal of Politics & History 23, 1977, 2, 163-168.
208. RICKOVER, H.G., How the battleship 'Maine' was destroyed. Washington/DC, US Dept. of the Navy, 1976, 188 blz., \$ 5,70.
209. ROBERTS, S.S., The decline of the overseas station fleets: the US Asiatic Fleet and the Shanghai crisis, 1932. Arlington/Va, Center for naval analyses, 1977, 22 blz.
210. RODGER, N.A., British belted cruisers. MM 64, 1978, 23-36.
211. ROWDER, J., The critical convoy battles of March 1943. The battle for HX 229 and SC 122. Londen, I. Allen, 1977, 265 blz., ill., £ 5,95.
212. ROSKILL, S., Churchill and the admirals. Londen, Collins, 1977, 352 blz., £ 8,50.
213. SCARES, C.I., 100 Jahre rumänische Kriegsmarine. MR 74, 1977, 493-501.
214. SCHOFIELD, B.B., The Arctic convoys. Londen, Macdonald & Jane's, 1977 (herdruk, verb. en aangevuld, van 'The Russian convoys' van 1964) 198 blz., ill., £ 5,95.
215. SHEPHERD, D.N., Death of a fleet: responsibility for the scuttling of the German High Seas Fleet at Scapa Flow, June 21, 1919. Ph.D. thesis, Texas Christian Univ., 1974, 218 blz. (university microfilm orderno. 74-25577).
216. SIMPSAS, M. -M., Die griechische Marine im Zweiten Weltkrieg: der Kampf einer kleinen Marine. MR 74, 1977, 627-634.
217. SIMPSON, C. The ship that hunted itself [WW I; actie tussen koopvaardijraiders 'Carmania' (Engels) en 'Cap Trafalgar' (Duits)] New York/NY, Stein & Day, 1977, 208 blz., ill., \$ 8,95.
218. SMITH, P.C., The great ships pass: British battleships at war 1939-45. Londen, Kimber, 1978, ill., £ 9,95.
219. THOMAS, D., Japan's war at sea: Pearl Harbor to Midway. Londen, Deutsch, 1978, ill., £ 5,-.
220. TAYLOR, T., Battle in the Arctic Seas. The story of convoy PQ 17. New York/NY, Crowell, 1976, 156 blz., ill., \$ 6,50.
221. THORNE, Chr., Allies of a kind: USA, Britain and the war against Japan 1941/45. Londen, Hamilton, 1978, 800 blz., krtn., £ 12,50.
222. TIMMIS, B., The day of the gunboats [WW I, Afrika]. Londen, Hamilton, 1978, ill.,

£ 5.95.

223. VIELECKA, R., Who sank the 'Hood'? SC 11, 1978, 1, 100-112.
224. WARNER, Ph., The Zeebrugge raid. Londen, Kimber, 1978, 256 blz., ill., £ 4.95.
225. NN (staf van het tijdschrift 'Warship'), Camera at sea 1939-1945. Londen, Conway, 1978, 192 blz., ill., £ 12,-.
226. NN, Victory of the Woolworth Brigade [*escort carriers in de Atlantische Oceaan, WW II*]. SC 11, 1978, 1, 28-38.

Koopvaardij - algemeen

227. ASHTOR, E., Studies on the Levantine trade in the Middle Ages [herdruk van een 12-tal studies, gepubliceerd in de jaren 1954-1977, over de handelsbetrekkingen m.n. tussen Italië en het Midden Oosten]. Londen, Variorum, 1978, 372 blz., £ 16,-.
228. BACH, J., Maritime history of Australia [*koopvaardij 1788-1974*]. Londen, Hamilton, 1977, 498 blz., ill., £ 9.50.
229. BOELMANS KRANENBURG, H.A.H., De export van gezouten haring uit Nederland naar de Sowjet-Unie. In: *Ondernemende Geschiedenis* (Den Haag, 1977) 311-320.
230. BROEZE, F.J.A., Laat mercantilist of selectief vrijhandelaar? Koning Willem I en zijn economische politiek aangaande de Nederlandse handel met China. In: *Ondernemende Geschiedenis* (Den Haag, 1977) 220-240.
231. CARSON, E.A., The Customs Quarantine Service. MM 64, 1978, 63-69.
232. COLLINS, M.J., Greenland . . . served by K.G.H. (=Royal Greenland Trade Department) since 1774. *Compass* 47, 1977, 4, 34-40.
233. EVANS, W.P., Through the rip. Ships and seamen of old Port Phillip. Adelaide, Rigby, 1978, 232 blz., ill., A\$ 12.95.
234. GAASTRA, F.S., P.C. Emmer, De vaart buiten Europa. In: *Maritieme geschiedenis der Nederlanden*, III, 262-265.
235. GOUTALIER, R., Privateering and piracy. *Journal of European Economic History* 6, 1977, 1, 199-213.
236. LABAREE, B.W., The seaport as entrepôt. *Mystic* 29, 1977, 34-41.
237. LEVITT, J.H., From whence or where bound: the role of the customs and naval officers at colonial New Jersey's ports. AN 37, 1977, 262-275.
238. MUNCHING, L.L. von, De verbinding tussen Nederland en Zuid Afrika. *Zeeuwen* 66, 1977, 7/8, 25-31.
239. PRICE, J.M., A note on the value of colonial exports in shipping. *JEH* 36, 1976, 3.
240. SHARPLESS, J.B., The economic structure of port cities in the mid-19th century: Boston and Liverpool 1840-60. *Journal Hist. Geogr.* II, 1976, 2.
241. ZEMER, A., Storage jars in ancient sea trade. Haifa, National Maritime Museum, 1977, 138 blz., ill.

Koopvaardij - rederij

242. ABBOTT, G., G. Little (eds), The Respectable Sydney Merchant. A.B. Sparke of Tempe. Sydney, U.P., 1976, 270 blz., ill., A\$ 12.50.
243. ALDERMAN, G., Joseph Chamberlain's attempted reform of the British mercantile marine. *Journal of transport history* ns, 1, 1972, 169-184.
244. BARSNESS, R.W., Maritime activity and port development in the US since 1900: a survey. *Journal of transport history* ns, 2, 1974, 167-184.
245. BROEZE, F.J.A., Rederij. In: *Maritieme geschiedenis der Nederlanden*, III, 92-141.
246. JANSMA, T.S., Het economisch leven van Dordrecht in de 16e eeuw. In: *Ondernemende Geschiedenis* (Den Haag, 1977) 50-64.
247. KOEN, E.M., Notarial records relating to the Portuguese Jews in Amsterdam up to 1639 [*vervolg*]. SR 9, 1977, 216-227.
248. MULLER, H., Untersuchungen zur Bremischen Reederei im 17. Jahrhundert. *Bremisches Jahrbuch* 53, 1975, 91-142.
249. VELUWENKAMP, J.W., "N huis op Archangel". De Amsterdamse koopmansfamilie Thesingh 1650-1725. *Jb. Amstelodamum* 69, 1977, 123-139.
250. WITTHOFT, H., Normgewicht im Danziger und Königsberger Salzhandel nach kaufmännischen Rechenbüchern des 16. Jahrhunderts. SM 10, 1976, 2, 3-23.

251. YASUBA, Y., Freight rates and productivity in ocean transportation for Japan 1875-1943. *EEH* 15, 1978, 1, 11-39.

Koopvaardij tot 1800

252. BUCK, P. de, Rusland en Polen als markten voor het westen omstreeks 1600 [*n.a.v. A. Attman, The Russian and Polish markets in international trade 1500-1650. Göteborg, 1973*]. *TvG* 90, 1977, 211-230.
253. CHILDS, W., Anglo-Castilian trade in the later Middle Ages. Manchester, U.P., 1977, 250 blz., £ 10,-.
254. CIESLAT, E., Sea-borne trade between France and Poland in the 18th century [*betreft vooral Danzig*]. *Journal European Economic History* 6, 1977, 1, 49-62.
255. DAVIS, R., The rise of Antwerp and its English connection 1406-1510. In: A.C. Coleman, A.H. John (eds), *Trade, government and economy in pre-industrial England*. Londen, 1976.
256. DEKKER, P., Friese schippers op de Amsterdamse Oostzeevaart in 1731. *It Beaken* 39, 1977, 229-265.
257. HART, S., De Italië-vaart 1590-1620. *Jb. Amstelodamum* 70, 1978, 42-60.
258. KLEIN, P.W., Kwantitatieve aspecten van de Amsterdamse roggehandel in de 17e eeuw en de Europese economische geschiedenis. In: *Ondernemende geschiedenis* (Den Haag, 1977) 75-88.
259. KNOPPERS, J.V.Th., De vaart in Europa. In: *Maritieme geschiedenis der Nederlanden*, III, 226-261.
260. PISTANO, S.P., Henry IV and the Vier Leden [*Engelse kaperactiviteiten op de Vlaamse kust in begin 15e eeuw*]. *Belgisch Tijds. Filologie & Geschiedenis* 54, 1976, 458-473.
261. PRITCHARD, J.S., The pattern of French colonial shipping to Canada before 1760. *RFO* 63, 1976, 189-210.
262. SNAPPER, F., Veranderingen in de Nederlandse scheepvaart op de Oostzee in de 18e eeuw. In: *Ondernemende Geschiedenis* (Den Haag, 1977) 124-139.
263. VITTU, J.P., Un commissionnaire Marseillais à Tunis de 1684 à 1706 et ses affaires: Nicolas Béranger. *RHMC* 24, 1977, 582-601.
264. WITTHOFT, H., Mass- und Gewichtsnormen im Hansischen Salzhandel. *Hans. Geschichtsblätter* 95, 1977, 38-65.
265. WOODWARD, D., Ships, masters and shipowners of the Wirral 1550-1650. MM 63, 1977, 233-247 [*ook verschenen in: MH 5, 1977, 1, 3-25*].

Koopvaardij - vaart om de oost

266. BONEFELD, O.J., Skibsnavne pa blymønter fra Trankebar [*Deens munten, in de 17e eeuw geslagen in Trankebar*]. *Kronborg* 1977, 109-127.
267. BOUCHER, M., Cape and Company in the early 18th century [besprekingsartikel dl. 8 'Resolusies van die politieke Raad']. *Kleio* 9, 1977, 57-70.
268. BOUCHER, M., Flemish interlopers beyond the Cape of Good Hope 1715-1723. *Historia* 21, 1976, 121-131.
269. DIFFIE, B.W., G.D. Winus, Foundations of the Portuguese empire 1415-1580. Minneapolis/Minn., U.P., 1977 (Europe and the world in the age of expansion, vol. 1), 533 blz., ill., £ 17.50.
270. GAASTRA, F.S., De vaart buiten Europa. Het Aziatisch gebied. In: *Maritieme geschiedenis der Nederlanden*, III, 266-297.
271. GAASTRA, F.S., The shifting balance of trade of the Dutch East India Company. Leiden, Werkgroep geschiedenis Europese expansie, 1978 (Companies and trade workshop - paper), 21 blz.
272. HAAN, H. den, Moedernegotie en grote vaart. Een studie over de expansie van het Hollandse handelskapitaal in de 16e en 17e eeuw. Amsterdam, Socialistiese Uitgeverij, 1977, 248 blz., ill.
273. REFAI, G.Z., Sir George Oxinden and Bombay 1662-1669. *EHR* 92, 1977, 573-581.
274. SCHUHMACHER, W.W., Some Danish indiamen at the Cape of Good Hope. MM 63, 1977, 231-232.

275. WINIUS, G.D., Two Lusitanian variations on a Dutch theme. Portuguese companies in times of crisis 1628-1662. Leiden, Werkgroep geschiedenis Europese expansie, 1978 (Companies and trade workshop - paper), 14 blz.

Vaart om de west

276. DRAKE, F.C., Secret history of the slave trade to Cuba written by an American naval officer, Robert Wilson Schufeldt, 1861. *Journal of Negro History* 55, 1970, 218-235.
 277. ELTIS, D., The export of slaves from Africa 1821-1843. *JEH* 37, 1977, 409-433.
 278. EMMER, P.C., De vaart buiten Europa. Het Atlantisch gebied. In: *Maritieme geschiedenis der Nederlanden*, III, 298-317.
 279. EMMER, P.C., The West India Company 1621-1791. Dutch or Atlantic? Leiden, Werkgroep geschiedenis Europese expansie, 1978 (Companies and trade workshop - paper), 22 blz.
 280. GOSLINGA, C.Ch., Curaçao as a slave-trading center during the war of the Spanish Succession 1702-14. *Nieuwe Westindische Gids* 52, 1977, 1/2, 1-50.
 281. JENKINS, H.J.K., 'The colonial Robespierre': Victor Hugues on Guadaloupe 1794-98. *HT* 27, 1977, 734-740.
 282. KLEIN, P.W., The English slave trade to Jamaica 1782-1808. *EcHR* 2 s., 31, 1978, 25-45.
 283. LAMB, D.P., Re-landing and trans-shipping of slaves by British vessels in the 1790's. A note. *BH* 20, 1978, 1, 100-104.
 284. WILLIAMS, D., Abolition and the re-development of the slave fleet 1807-11. *Journal of transport history* ns. 2, 1973, 103-115.

Koopvaardij - zeilvaart 19e/20e eeuw

285. BROEZE, F.J.A., De Stad Schiedam. De Schiedamsche Scheepsrederij en de Nederlandse vaart op Oost-Indië omstreeks 1840. Den Haag, Nijhoff, 1978, 350 blz., ill., fl. 75,- (proefschrift Leiden; ook verschenen als deel 80 van de *Werken van de Linschoten Vereniging*).
 286. DRAKE, B.K., Liverpool trade with Africa before and after abolition. Ph.D. thesis, Liverpool University, 1975, 235 blz.
 287. GARDNER, J., Boats and ships in one New England seaport. *Mystic* 29, 1977, 42-51.
 288. GOUGH, B.M., Canada's 'adventure to China' 1784-1821. *Canadian Geogr. Journal* 93, 1976/77, 3, 28-37.
 289. HARTMANN, S., Studien zur Oldenburgischen Seeschiffahrt in der Mitte des 19. Jahrhunderts. *Hansische Geschichtsblätter* 94, 1976, 38-80.
 290. HORER, O., Von der Galiot zum Fünfmaster. Unsere Segelschiffe in der Weltschiffahrt 1780-1930. Norderstedt, Heinemann, 1978 (herdruk ed. 1934), 520 blz., ill., DM 79,80.
 291. JOHNSON, I., The 'Peking' battles Cape Horn. New York, Sea History Press, 1977 (herdruk ed. 1932), 182 blz., ill., \$ 11,95.
 292. KORTHALS ALTES, A., Koning Willem II schrijft de keizer van Japan. *SH* 13, 1978, 66-72.
 293. LOW, S.H., The first and last voyage of the 'St. Mary' (1890). *Sea History* (New York) 1978, nr. 10, 14-17.
 294. MEYER, J., Segler von Haff und Bodden. Pommersche Küstenschiffahrt. Norderstedt, Heinemann, 1976, 100 blz., ill., DM 34,80.
 295. OLSON, W., Lion of the China Sea [*Australië, E & A Line*]. North Vancouver (Can.), Nevasa Publications, 1978, 116 blz., ill., £ 12,95.
 296. PAWLYN, T., Career of a Cornish schooner. *Sea breezes* 51, 1977, 604-609.
 297. PERKINS, J.A., The Lincolnshire contraband tobacco trade after the Napoleonic wars. *Journal of transport history* ns. 4, 1977, 2, 86-101.
 298. RICHARDS, M., North coast run. Men and ships of the N.S.W. north coast. Killara (Austr.), Turton & Armstrong, 1977, 182 blz., ill., A\$ 7,95.
 299. SHARP, E.W., The historic voyage of the 'Madeira Pet' to and from Chicago, 1857. *Société Guernesiaise Rep. & Trans.* 19, 1976, 5.
 300. SHUMATE, A., The California of George Gordon and the 1849 sea voyages of his California association: a San Francisco pioneer rescued from the legend of Gertrude Ather-

ton's first novel. Glendale/ Calif., H. Clark, 1976, 271 blz., ill.

301. STEKELENBURG, H.A.V.M., Rooms-katholieke landverhuizers naar de Verenigde Staten. *SH* 12, 1977, 681-689.

Koopvaardij - stoom- en motorvaart

302. DAMANT, H., Castles to the Cape [*Union Castle Line*]. *SMo* 12, 1977, 10, 20-27.
 303. DAVIES, P.N., The impact of the expatriate shipping lines on the economic development of British West Africa (1852-1914). *BH* 19, 1977, 1, 3-17.
 304. FENTON, R., The 'electric light' ships. *SMo* 12, 1977, 11, 30-32; 12, 38-39.
 305. FLETCHER, M.E., From coal to oil in British shipping. *Journal of transport history* ns. 3, 1975, 1, 1-19.
 306. HAAS, C. de, 'Kaiser Wilhelm der Grosse' komt in de vaart [1897]. *BW* 32, 1977, 362-365.
 307. HACKING, N., The princess story: a century and a half of West Coast shipping. Vancouver, Mitchell, 1976, 360 blz., ill.
 308. HARDWICK, G.A., The centenary of Huddart Parker, *JRAHS* 63, 1977, 3, 184-196.
 309. HEATON, P.M., The Lamport and Holt fleet [vervolg]. *Sea breezes* 51, 1977, 588-597, 665-675, 723-733, 777-791.
 310. JOHNSON, A.L., The Boston-Halifax Steamship Lines [plm. 1840 - plm. 1918]. *AN* 37, 1977, 231-238.
 311. KERBRECH, R. de, Farewell 'America' *SMo* 13, 1978, 1, 24-29.
 312. LEE, C.H., Some aspects of the coastal shipping trade: the Aberdeen Steam Navigation Company 1835-80. *Journal of transport history* ns. 3, 1975, 1, 94-107.
 313. MARTIN, W.E., Sail and steam on the northern California coast. Eureka/Calif., Interface Californian Comp., 1977, 240 blz., ill., \$ 32,50.
 314. MCDONNELL, R.J., Build a fleet, lose a fleet [*Commonwealth Government Line*]. Melbourne, Hawthorn, 1976, 242 blz., ill.
 315. MCKELLER, N.L., From Durby round to Burketown. The A.U.S.N. story. [*geschiedenis van de Australasian United Steam Navigation Co. Ltd.*]. St. Lucia (Austr.), University of Queensland Press, 1977, 692 blz., ill.
 316. MILLER, B.S., Sail, steam and splendour. A picture history of life aboard the transatlantic liners. New York/NY, Quadrangle, 1976, 288 blz., ill., \$ 37,50.
 317. MÜNCHING, L.L. von, De Nederlandse koopvaardijvloot in de tweede wereldoorlog. Bussum, de Boer Maritiem, 1978, 384 blz., ill., fl. 69,50.
 318. MÜNCHING, L.L. von, De tankvaart in Nederlands Indië in de periode 1939-1942. *BW* 32, 1977, 266-269.
 319. MÜNCHING, L.L. von, Driekwart eeuw Koninklijke Java China Paketvaart Lijnen. *Zee- en wezen* 66, 1977, 7/8, 9-11.
 320. MÜNCHING, L.L. von, Motortankschip 'Vulcanus' - eerste zeegaand, door een dieselmotor voortbewogen koopvaardij-schip ter wereld [1910]. *BW* 32, 1977, 366-369.
 321. PAGE, M., Fitted for the voyage: the Adelaide Steamship Company 1875-1975. Adelaide (Austr.), Rigby, 1975, 339 blz., ill.
 322. ROETEMEYER, H.J.M., Raderstoomboot 'Batavier'. Het schip dat in 1829 de eerste Nederlandse stoomvaartverbinding met Engeland onderhield. *BW* 32, 1977, 340-343.
 323. SANDIES ALLEN, R., The ship that ran against Congress [*'Mar Cantabrico', 1937*]. *Sea History* (New York) 1978, nr. 10, 41-43.
 324. SHAW, J., The four 'Ds' of the British India Line. *SMo* 13, 1978, 1, 20-23.
 325. TAYLOR, J., Ellermans. A wealth of shipping. North Vancouver (Can.), Nevasa Publications, 1977, 320 blz., ill., \$ 11,95.
 326. TURNER, R.D., The Pacific Princess: an illustrated history of Canadian Pacific Railway's Princess fleet on the northwest coast. Victoria/BC, Sono Niss Press, 1977, ill., \$ 24,95.
 327. WILTSEE, E.A., Gold rush steamers of the Pacific [*Pacific Mail Steamship Company*]. Lawrence/Mass., Quarterman, 1977 (herdruk), 421 blz., ill., \$ 35,-.
 328. WITTHOFT, H.J., Container. Transport Revolution unseres Jahrhunderts [*met historisch overzicht*]. Herford, Koehlers, 1977, 124 blz., ill., DM 23,-.
 329. WITTHOFT, H.J., Die 'Albert Ballin'-Klasse berühmt als 'anti seasick ships'. *SZ* 1978, nr. 7, 56-63.

330. WOLFER, J., Cap Arcona. Biographie eines Schiffes. Geschichte einer Reederei. Herford, Koehlers, 1977, 164 blz., ill., DM 26,-.
331. NN, Liverpool's Booker Line. Sea breezes 51, 1977, 649-661.

Walvisvaart

332. BOCKSTOCE, J.R., Steam whaling in the western Arctic. New Bedford/Mass., Old Dartmouth Hist. Soc., 1977, 127 blz., ill., fl. 54,-.
333. BROEZE, F.J.A., Whaling in the southern oceans. The Dutch quest for southern whaling in the 19th century. ESHJ 40, 1977, 66-112.
334. HODGKINSON, R., Eber Bunker of Liverpool: the father of Australian whaling. Canberra, Roebuck Society, 1975, 72 blz.
335. JACKSON, G., British whaling trade. Londen, Black, 1978, 304 blz., ill., £ 7,50.
336. JONG, C. de, A short history of old Dutch whaling. Pretoria, bij de auteur, 1978, 90 blz., ill., £ 2,50.
337. JONG, C. de, Walvisvaart. In: Maritieme geschiedenis der Nederlanden, III, 335-352.
338. MARTIN, K.R., A Pennsylvanian in the Wilmington whaling trade 1841-44. Pennsylvania History 41, 1975, 1, 27-51.
339. STEIN, D. (ed), 'Splendid' and 'Triton' vs 'Johnny Whale'. From personnel recollections of captain James A.M. Earle. Mystic 29, 1977/78, 119-122.

Zeevisserij - binnenvisserij

340. AKVELD, L.M., Noordzeevisserij. In: Maritieme geschiedenis der Nederlanden, III, 318-334.
341. BAKKER, P., De rokerijtjes uit Monnickendam. Enkhuizen 1977, 44-49.
342. BARTLETT, K., The finest kind: the fishermen of Gloucester. New York/NY, W.W. Norton, 1977, 180 blz., ill., \$ 8,95.
343. BEUN, J., Garnalenvissers te paard uit de westkust kregen adelbrieven. Bachten de Kupe 18, 1976, 108-111.
344. BOELMANS KRANENBURG, H.A.H., Zeeuwse mosselaars en mosselmannen vóór 1870. De Visserijwereld 36, 1977, 51-52.
345. BREMER, J.T., De visserij van Wieringen. Waddenbulletin 1978, nr. 1, 434-440.
346. DAMRON, J.E., The mergence of salmon trolling on the American north-west coast: a maritime historical geography. Ph. D. thesis, University of Oregon, 1975, 190 blz. (university microfilm ordeno. 76-05155).
347. DUNLOP, J., British Fisheries Society 1786-1893 [*Schotland*]. Londen, J. Donald, 1978, 280 blz., ill., £ 10,-.
348. FRUITHOF, T., Bokkingen en gerookte paling. Enkhuizen 1977, 32-43.
349. HEIZE, H.J., Die Hanseatische Hochseefischerei A.G., Bremerhaven. SI 28, 1977, 393-403.
350. HOEK, G., Het Noordzeeharingvisserijbedrijf en de economische overheidsbeleid in de periode 1919-1939. Doctoraal scriptie, Erasmus Universiteit Rotterdam, 1978, 97 blz.
351. HORLAND, K. Shetelig, Firma L.E. Lehmkuhls Islandsforretning [*Noorse visserij bij IJland in de 19e eeuw; met engelstalige samenvatting*]. Bergen 1977, 135-208.
352. KLAVER, R., De 'hangen' van Huizen. Tagrijn 1977, nr. 3, 11-14.
353. KOELEWIJN, J., Visschersmerken. Tagrijn 1977, nr. 3, 20-21.
354. LOBREGT, P., J. van Os, De laatste riviervissers. Zutphen, Walburg, 1977, 131 blz., ill., fl. 18,50.
355. MOL, J., 'Vanavond raken wij met een buik vol water te kooi'. Tagrijn 1977, nr. 3, 3-9.
356. PEARSON, J.C., The fish and fisheries of colonial North America. A documentary history of the fishery resources of the U.S., and Canada [1492-plm. 1800]. Washington/DC, Fish & Wildlife Service, 1972, 8 dln (1. The Canadian Atlantic provinces, 183 blz.; 2. The New England states, 505 blz.; 3. The middle Atlantic states, 138 blz.; 4. The Chesapeake Bay states, 180 blz.; 5. The South Atlantic states, 112 blz.; 6. The Gulf states & West Indies, 193 blz.; 7. The inland states, 100 blz.; 8. The Great Lake states, 97 blz.).
357. RASMUSSEN, H., Kvaseskipper fra Bojden. Bidrag til den danske kvasefartes historie

[reizen van de vissmak 'Fauna' 1871-1890; met engelstalige samenvatting] Odense, U.P., 1975, 122 blz., ill.

358. SPIT, E., Aanvulling op 'Geen moed vist ook'. Tagrijn 1977, nr. 2, 3-11.
359. STERN, W.M., Fish marketing in London in the first half of the 18th century. In: D.C. Coleman & A.H. John (eds), Trade, government and economy in pre-industrial England. Londen, 1976.
360. TOL, G., [*Martin Woning*] Visserman uit Kampen. Zeil 2, 1978, 1, 50-52.
361. VOORT, J.P. van de, De Nederlandse Maatschappij voor Nijverheid en Handel (1777-1977) en de bevordering van de zeevisserij. In: Ondernemende Geschiedenis (Den Haag, 1977) 199-219.
362. NN, 50 Jahre Motorschiff in der Fischerei. SI 28, 1977, 403-405.

Kustvaart - binnenvaart

362. BERK, G., Vragen rond de rollepaal. Zeil 2, 1978, 1, 17-21.
364. DIJK, W.J., De schoonheid onzer binnenschepen. Amsterdam, Hilgersom 1977 (ongewijzigde herdruk ed. 1963), 144 blz., ill., fl. 37,50.
365. HALE, E.F., Transportation and inland navigation in Canada. An historical perspective. Transport 3, 1976 (verschenen 1977) 90-108.
366. KRUISHEER, C.I., De beurt- en stoomvaart Nijmegen-Rotterdam. Nijmegen, Gemeente Archief, (1977) (Nijmeegse Studiën 6), 99 blz., ill.
367. LAFRA, P., Puinreizen en reizen puin. Zeil 1, 1977, 3, 53-58.
368. PEMSEL, H. (red.), Die Schifffahrt auf dem Achensee. Mistelbach, Arbeitsgemeinschaft für österreichische Marinegeschichte, 1977, 52 blz., ill., öS 25,-.
369. SPEERSTRA, H., De Friese Maatschappij tot Onderlinge Verzekering van Schepen. Zeil 1, 1977, 3, 33-46.
370. SPEERSTRA, H., Honderveertig jaar Friesche Maatschappij tot Onderlinge Verzekering van Schepen 1837-1977. Heerenveen, F.M.O.V.S., 1977, 48 blz., ill., niet in de handel.
371. VERSEPUT, J., Nederland en de Seehafenausnahmetarife tijdens de Weimarrepubliek 1919-1933. In: Ondernemende Geschiedenis (Den Haag, 1977) 321-343.
372. WESTRA, L., Jelle Hoogeveen, de laatste zeilende vrachtvaarder in Nederland. Zeil 1, 1977, 3, 22-25.
373. NN. De turfschipper van ons eiland. Zeil 2, 1978, 1, 46-48.

Ontdekkings- en wetenschappelijke reizen

374. CHIAPPELLI, F. (ed), First images of America: the impact of the new world on the old [*papers van een congres over dit thema, in 1975 georganiseerd door het Center for medieval and renaissance studies of the university of California, L.A.*]. Berkeley/Calif., UP, 1976, 2 vols., 538+460 blz., ill., \$ 75,-.
375. DAVID, A.C.F., Broughton's schooner and the 'Bounty' mutineers. MM 63, 1977, 207-213.
376. DIMARAS, C.Th., French voyages on the Mediterranean 16th to 18th centuries. A 37-title collection of rare works by French voyagers to and beyond the Mediterranean. New York/NY, Clearwater, 1977, 266 microfiche cards, \$ 529,-.
377. DOERR, A.E. (revised by O.Dunn), Drake's California harbor: another look at William Caldeira's story. TI 1977, nr. 9, 49-59.
378. DORAN, M.F., The maritime provenience of iron technology in West Africa. TI 1977, nr. 9, 89-98.
379. FISCHER, R.H., Bering's voyages: whither and why. Londen, Hurst, 1978, 250 blz., ill., £ 11,50.
380. FORBES, V.S. (ed), Anders Sparrman, A voyage to the Cape of Good Hope, towards the Antarctic Polar Circle, round the world and to the country of the Hottentots and the Caffres from the year 1772-1776. Deel II. Kaapstad, Van Riebeeck Genootschap, 1977, 296 blz., ill.
381. HOUTER, F. den, Waar landde Columbus? Zeewezen 66, 1977, 7/8, 25-28.
382. HUXLEY, E., Scott of the Antarctic. Londen, Weidenfeld, 1978, 336 blz., ill., £ 6,95.
383. KENNEDY, G., Death of captain Cook. Londen, Duckworth, 1978, 150 blz., ill., £ 5,95.

384. KENNEDY, G., Bligh. Londen, Duckworth, 1978, 400 blz., ill., £ 12,50.
 385. LORIMER, J., Raleigh's first reconnaissance of Guiana? An English survey of the Orinoco in 1587. TI 1977, nr. 9, 7-21.
 386. MARSHALL-CORNWALL, J., An English Arctic expedition, 1553. HT 27, 1977, 741-746.
 387. MCINTYRE, K.G., The secret discovery of Australia. Portugese ventures 200 year before captain Cook. Londen, Souvenir Press, 1977, 427 blz., ill., £ 6,50.
 388. MCKEE, A., The queen's corsair [*Sir Francis Drake*]. Londen, Souvenir Press, 1978, 320 blz., ill., £ 4,25.
 389. OWEN, R., The fate of [*Sir John*]Franklin. Londen, Hutchinson, 1977, 184 blz., ill., £ 6,95.
 390. QUINN, D.B., North America from earliest discovery to first settlements: the Norse voyages to 1612. Londen, Harper & Row, 1978 (New American Nation series), 621 blz., ill., £ 8,95.
 391. SCHADEWALDT, H., Die letzte Weltumsegelung alten Stils. Die medizinischen Erfahrungen auf der Weltreise der österreichischen Fregatte 'Novara' von 1857 bis 1860. SZ 1977, nr. 6, 13-25.
 392. SCHUESSLER, R., The mystery of the 'Erebus' and 'Terror' [*John Franklin's schepen op zijn reis naar de Noordpool, 1845*]. SC 11, 1978, 1, 24-27.
 393. WOODCOCK, G., Captain Cook at Nootka: the political aftermath. HT 27, 1977, 97-104.
 394. WORSLEY, F., Great Antarctic rescue: Shackleton's boat journey. Londen, Time Books, 1977, 192 blz., ill., £ 5,50.
 395. ZIJLMANS- VAN DER GROEN, E., De gedenkwaardige reizen van Willem IJsbantz. Bontekoe. Utrecht, Spectrum, 1978, 141 blz., ill.

Loods-, berging- en reddingswezen

396. ARGALL, F., Falmouth pilot cutters 1800-1900. MM 64, 1978, 9-12.
 397. BRENNECKE, J., Pamir: ein Schicksal. Herford, Koehlers, 1977, 272 blz., ill., DM 40,-.
 398. FEYFER, H. de, De geschiedenis van het loodswezen. Zeil 2, 1978, 1, 12-16.
 399. HAAS, C. de, Beachy Head lighthouse bestaat 75 jaar, 1902-1977. BW 33, 1978, 14-15.
 400. HOLLAND, F. Ross, A history of the Cape Hatteras light station. Washington/DC, National Park Service / Division of history, 1972, 194 blz.
 401. HOUTER, J., Strandingen en reddingen rond het eiland Vlieland. Baarn, 1977, 64 blz., ill., fl. 16,90.
 402. JOHNSTON, E., Trinity House: keeper of the lights. Surveyor 11, 1977, 3, 20-25.
 403. KLASSEN, D., Gietijzeren vuurtorens in de 19e eeuw. BW 32, 1977, 380-383.
 404. KRIJNEN, M.A., De historische reis van het s.s. 'Alhena' [1927]. BW 32, 1977, 390-394.
 405. LARN, R., Goodwin Sands shipwrecks. Newton Abbot, David & Charles, 1977, 176 blz., ill., £ 4,50.
 406. SCHAEFFER, U., 1928 - vor 50 Jahren. Ein schwarzes Jahr für Segelschulschiffe. SZ 1978, nr. 7, 9-13.
 407. SUCHTELEN, H. van, De bouwwijze van de gietijzeren vuurtoren te Kijkduin (Den Helder) 1878-1978. Z.pl., 1978, 8 blz., ill.
 408. VRIES, G.M. de, Pompen, paapen en kiellichten. Geschiedenis van het loodswezen op de Eems. Den Haag, Bureau Maritieme Historie van de Marinestaf, 1977 (Bijdragen tot de geschiedenis van het zeewezen 8), 199 blz., ill.
 409. ZEEMAN, S., Dorus Rijkers, heerser van de Haaks. Reddingboot nr. 122, december 1977, 6156-6183.
 410. ZEEMAN, S., IJmuiden honderd jaar. Grepen uit de geschiedenis van het reddingsstation IJmuiden. Reddingboot nr. 120, december 1976, 6051-6085.

Sleepvaart

411. BOCH, B., Die Geschichte der Hamburger Schleppreederei Petersen & Alpers. SI 28, 1977, 574-595.
 412. FETESOFF, B., San Francisco Bay tug boating. Sea History (New York), 1978, nr. 10, 22-23.

413. MUNCHING, L.L. von, Het transport van het Sabangdok door de 'Vlaanderen' en de 'Willem Barendsz' [1924]. BW 33, 1978, 24-26.
 414. ROBERTSON, R.G., Still in steam: [*Clyde turbine steamer*] 'Queen Mary'. SMO 12, 1977, 9, 30-33.
 415. WILLIAMS, M., No cure, no pay. Nederlandse bergers op de wereldzeeën [*betreft Smit Internationale*]. Bussum, de Boer Maritiem, 1977, 248 blz., ill., fl. 39,50.

Baggerbedrijf

416. KONING, J. de, Denken met de handen [*Delft, inaugurele rede, 18.1.1978*]. Delft, U.P., 1978, 41 blz., fl. 7,50.

Watersport

417. FRANK, W., Segeln auf 'Störtebeker' [*Duits zeezeiljacht uit de jaren 1930*]. MJb 1977, 90-97.
 418. GOOKING, S., Silver Lake and [18]78. Mystic 29, 1977, 98-110.
 419. KNOOP, P., Regenbogen - 60 jaar jong. Middelburg, G.W. den Boer, 1977, 60 blz., ill.
 420. ROSING, H.R., Olympisches Segeln 1900-1976. Überblick und kritische Anmerkungen. MJb 1977, 104-118.
 421. SIMPER, R., Victorian and Edwardian Yachting. Londen, Batsford, 1978, 120 blz., foto's, £ 4,95.
 422. STEETER, J., The secret of 'Sverige' 's past. A Swedish challenger races the 'America'. Mystic 29, 1977, 74-81.
 423. VORSTMAN, R., De 'Greate Bever' - portret van de oudste nog varende boeier. Zeil 2, 1978, 1, 34-40.

De mens op zee en in de haven

424. ALLEN, H.R., Buccaneer: admiral Sir Henry Morgan. Londen, Barker, 1976, 208 blz., ill., £ 3,95.
 425. ALPERIN, L.M., Custodians of the coast: history of the US Army Engineers at Galveston. Galveston/Texas, US Army Corps of Engineers, 1977, 364 blz., ill.
 426. ASHBY, E., Phantom Fleet: the scows and scowmen of Auckland. Wellington (NZ), Reed, 1975, 179 blz., ill.
 427. BEL, J. van, De boeiende zeemansloopbaan van een Zierikzeese jongen. Kroniek van het land van de zeemeermin 2, 1977, 74-84.
 428. BOOMGAARD, P., De havenstaking van 1946 in Amsterdam en Rotterdam: confrontatie met conflict- en stakingstheorieën. ESHJ 40, 1977, 242-312.
 429. BOSSCHER, Ph. M., De Ruyter als dienaar van de staat. Verslag symposium 'Der Staten Rechterhand' (Den Helder, 1977) 59-69.
 430. BRADFORD MITCHELL, C., W'll deliver [*geschiedenis van de US Merchant Marine Academy sinds 1938*]. King's Point/NY, US Merchant Marine Academy, 1977, 253 blz., ill., \$ 13,25.
 431. BRUIJN, J.R., De baten van de zee: financiën van de Ruyter en zijn kapiteins. Verslag symposium 'Der Staten Rechterhand' (Den Helder, 1977) 52-56.
 432. BRUIJN, J.R., Het gelag der zeelieden. Leiden, U.P., 1978 (lectoraatsrede, 3.2.1978), 23 blz.
 433. BRUIJN, J.R., Zeevarenden. In: Maritieme geschiedenis der Nederlanden, III, 146-190.
 434. CIANO, C., La sanità maritime nell'età medicea. Pisa, Pacini, 1976, 141 blz., ill.
 435. DAUNTON, M.J. Intern-Union relations on the waterfront: Cardiff 1888-1914. IRSH 22, 1977, 350-378.
 436. DREYER, H., Kein Seemannsgarn: '..... der ganze Mannschaft zum Frühstück verzehrt.....'. Privater Kapitänbericht einer Segelschiffreise nach Auckland, Mioka und Apia anno 1887. SZ 1978, nr. 7, 39-46.
 437. ECKHARDT, G., Krieg, und dann ausgerechnet Tanker! SI 28, 1977, 356-359.
 438. EDWARDS, P., Equiano's reizen. De autobiografie van een negerslaaf. Bussum, van Dishoeck/Fibula, 1977, 114 blz., ill., fl. 27,50.

439. ECKHARDT, J. -P., L'école de santé navale. RM 1977, nr. 328, 911-924.
440. ERWIN, Chr., Mutiny of the bloody forties [*packet 'Dreadnought', 1859*]. SC 11, 1978, 1, 10-14.
441. FRANK, S.M., The Seamen's Friend. Mystic 29, 1977, 52-58.
442. FROGER, P., Les cartes postales de Gervèse [*C.M.J. Millot, 1850-1859*]. Nep 1978, nr. 129, 35-38.
443. GLASIER, M.B., The loss of the 'Eyoshi Maru' [1927, *Japanse Zee*]. Dog Watch 34, 1977, 77-84.
444. GONSALVES DE MELLO, J.A., Testamento do general Francisco Barreto de Menezes. Recife, Instituto do Patrimônio Histórico e Artístico Nacional, 1976, 55 blz., ill.
445. HEITZMANN, W.R., Stormy past - bright future. The story of merchant marine officer education. Sea History (New York) 1978, nr. 10, 19-20.
446. HENNINGSEN, H., Sømændens drikhelse [*wat de zeeman op zee gedurende de afgelopen eeuwen dronk; met engelstalige samenvatting*]. Kronborg 1977, 7-67.
447. HENNINGSEN, H., Wache an Bord zur Segelschiffszeit. MJB 1977, 10-15.
448. HORLOCK, R.J., Mistleymen's log. Chronicles of a barging life as told by A.H. (Chubb) Horlock. Hore (Sussex), Fisher Nautical Press, 1977, 240 blz., ill., £ 10,80.
449. HULTINK, The eternal soul in 'The seafarer' and 'The wanderer'. Folklore 88, 1977, 39-45.
450. JONES, A.G.E., Sir Thomas Slade. MM 63, 1977, 224-226.
451. JULIEN, P., Marine et imagerie [*vervolg*]. Nep 1977, nr. 127, 13-32; nr. 128, 33-52; 1978, nr. 129; 25-34.
452. KENNEY, E.C., From the log of the 'Red Rover' 1862-1865. A history of the first US Navy hospital ship. Missouri Historical Review 60, 1965, 1, 31-49.
453. KOP, H.J.E. van der, De mens in de vliegerij, in het bijzonder die in de MLD. Marineblad 87, 1977, 276-284.
454. KVERNDAL, R., The origin and nature of the Nordic Mission to Seamen. Bergen 1977, 103-134.
455. LIEFHEBBER, P., J.P. Ambriola, De avonturen van Dirk Kooger, Tessels zeekapitein (1780-1847). Den Helder, bij de auteurs, 1978 (najaar), 500 blz., ill., fl. 65,- (bij voorintekening).
456. LINDTKE, G., Die Schiffergesellschaft zu Lübeck. Von Seefahrt, Wohlfahrt und Tradition. Lübeck, LN-Verlag, 1977, 112 blz., ill.
457. MACLEAN, J., De luitenant ter zee der eerste klasse Christiaan Verweer (1801-1845). Amstelodamum 1977, 77-84.
458. MAGER, L.H., Een varend leven. Was 't de moeite waard? Amsterdam, KNSM Group NV, (1977), 272 blz., ill.
459. MATHENY, W.E., Alvaro de Bazan, primer marques de Santa Cruz da Mudela: captain general of Spanish arms at sea, 1526-1588. Ph.D.thesis, Texas Christian University, 1972, 253 blz., [*university microfilm order no. 73-01585*].
460. MEYER, J., Die tapfere Kapitänsfrau vom Schoner 'Johanna'. MJB 1977, 24-30.
461. MOL, J., Aanvaring met de 'Bornrif'. Tagrijn 1977, nr. 3, 23-26.
462. NEAL, L., The cost of impressment during the Seven Years War. MM 64, 1978, 45-56.
463. PEMSEL, H., Wilhelm von Tegetthoff - Kurzbiographie. Nachrichten 4, 1977, 99-103.
464. PHILIPS-NICHOLS, J., The last of the three-funnellers [*HMS Skate; vervolg*]. SMO 12, 1977, 8, 36-37.
465. PLATZER, M., The black heritage in seafaring: where it's to be found today. Sea History (New York) 1978, nr. 10, 26-27.
466. POCOCK, T., Remember Nelson: the life of captain Sit William Hoste. Londen, Collins, 1977, 257 blz., ill., £ 6,50.
467. REZNEK, S., The maritime adventure of a Jewish sea captain: Jonas P. Levy, in 19th-century America. AN 37, 1977, 239-252.
468. RULE, J., The smackmen of the North Sea. Labour recruitment and exploitation in Bristol deep-sea fishing 1850-90. IRSH 21, 1976, 3.
469. SCHMIDTKE, D., Eine neu-entdeckte frühe Fassung des 'Liedes von der Fischerin'. Jahrbuch Volksliedforschung 21, 1976, 164-178.
470. SEVERN, D., Nelson's [*Sir Thomas Masterman*] Hardy. HT 27, 1977, 505-512.
471. STEINMETZ, H.-O., Das Porträt: General und Admiral Albrecht von Stosch 1818 bis 1896. SZ 1977, nr. 6, 79-82.

472. STUART MASON, U., The wens 1917-1977. A history of the W.R.N.S. Reading, Educational Explorers Ltd., 1977, 160 blz., ill., £ 4,95.
473. SULLIVAN, F.B., The Royal Academy at Portsmouth 1729-1806. MM 63, 1977, 311-326.
474. TEMPLE PATTERSON, A.A., A midshipman in the Boxer rebellion. MM 63, 1977, 351-358.
475. TEMPLE PATTERSON, A., A protégé of Pellew. MM 63, 1977, 273-278.
476. TILL, G., Letters from the first world war. MM 63, 1977, 285-292.
477. VICHOT, J., Gervèse [*C.M.J. Millot, 1880-1959*]. Nep 1978, nr. 129, 43-48.
478. VICHOT, J., Les séries de cartes étrangères: anglaise, russe et argentine. Nep 1978, nr. 129, 39-42.
479. VICHOT, J., Les vieux souvenirs (1818-1848) de l'amiral Prince de Joinville, Nep 1977, nr. 128, 9-32; 1978, nr. 129, 9-24.
480. WAARDENBURG, H., Visserskleding in de was. Enkhuizen 1977, 50-53.
481. WALL, R., Die goldene Zeit der Ozeanriesen [*vertaling van 'Ocean liners' Londen, Quarto, 1977*]. Gütersloh, Bertelsmann, 1977, 256 blz., ill., DM 58,-.
482. WALLENBURG, L. van, Een Arnemuidse vissersfamilie. Nederlandse Historiën 11, 1977, 4, 143-147.
483. WEIBUST, K., Deep sea sailors. A study in maritime ethnology. Stockholm, P.A. Norstedt / Nordiska Museet, 1976², 508 blz., ill.
484. WINTON, J., Hurrah for the life of a sailor: life on the lower deck of the Victorian navy. Londen, M. Joseph, 1977, 320 blz., ill., £ 6,50.
485. NN, Auf Auswanderersegeln. Berichte von Zwischendecks- und Kajüt-Passagieren. Bremerhaven, Deutsches Schiffahrtsmuseum, 1976 (Führer des D.S.M., 5), 70 blz., ill., DM 2,50.

Schip - scheepbouw

486. ANDERSON, R.M., CV-2 and CV-3: Lex and Sara [*Amerikaanse vliegtuigmoederscheppen Lexington en Saratoga*]. WI 14, 1977, 291-328.
487. ANGELUCCI, E., Ships. Londen, Macdonald & Jane's, 1978, 336 blz., ill., £ 9,95.
488. ARIMA, E.Y., A report on a west coast whaling canoe reconstructed at Port Rengrew. Ottawa, Dept. of Indian & Northern Affairs, 1975, 157 blz., ill.
489. ARNOLD, B., Some remarks on caulking in Celtic boat construction and its evolution in areas lying northwest of the Alpine arc. IJNA 6, 1977, 293-297.
490. BACON, J., C[onfederate] S[team] S[hip] 'Alabama'. MS 1977, nr. 22, 56-67.
491. BAGNASCO, E., Submarines of world war II. Londen, Arms & Armour Press, 1977, 256 blz., ill., £ 12,95.
492. BASCH, L., Pirogues du Proche-Orient. Sefunim (Haifa) 5, 1976, 10-14.
493. BELL, P., De gamle dampskibes fremdrivningsmetoder [*vroege methoden van stoomscheepsvoortstuwing; met engelstalige samenvatting*]. Kronborg 1977, 128-141.
494. BILZER, F.F., 'Marianna', das erste Dampfschiff der k.k. Kriegsmarine. Logbuch 13, 1977, 55-56.
495. BOE, G. de, F. Hubert, Binnenhaven und Schiffe der Römerzeit von Pommeroeul in Hennegau (Belgien). Archäol. Korrespondenzblatt (Mainz a/R) 6.3, 1976, 227-234.
496. BOON, G.N., The Porth Felen anchor-stock. IJNA 6, 1977, 239-242.
497. BOUDRIOT, J., Chasse-marée et lougre. Nep 1977, nr. 127, 33-44.
498. BOUDRIOT, J., La manuelle, Nep 1978, nr. 129, 57-62.
499. BOUDRIOT, J., Poupe carrée et poupe ronde. Nep 1977, nr. 128, 65-69.
500. BROWN, D., Tirpitz: the floating fortress. Londen, Arms & Armour, 1978, 160 blz., ill., £ 6,95.
501. BROWN, D.K., The transom stern in the Royal Navy. WA 1978, nr. 5, 66-67.
502. BRUGGEN, B.E. van, Schepen: ontwerp en bouw. In: Maritieme geschiedenis der Nederlanden, III, 15-58.
503. BURGESS, R.H., Coasting schooner: the four-masted 'Albert F. Paul'. Charlottesville/Va, U.P. of Virginia for the Mariners Museum of Newport News, 1978, 146 blz., ill.
504. BURTON, T., The development of a British air-laid ground mine. WA 1978, nr. 6, 136-138.
505. BURTON, T., The origins of the magnetic mine. WA 1978, nr. 5, 61-63.

506. CADORET, B., e.a., Ar vag. Voiles au travail en Bretagne Atlantique [visserij en kustvaart]. Grenoble, Editions des 4 Seigneurs, 1978 (mei/okt), 900 blz., ill., FF 230,- p.d.
507. CAIRO, R.F., Samuel Bentham: forgotten shipbuilder and engineer [1757-1831]. NRJ 23, 1977, 115-128, 189-196.
508. CAMPBELL, J., Cordite. WA 1978, nr. 6, 138-140.
509. CAMPBELL, N.J.M., Battlecruisers. The design and development of British and German battlecruisers of the first world war era. Londen, Conway, 1978 (Warship Special 1), 72 blz., ill., £ 2,50.
510. CAMPBELL, N.J.M., German dreadnoughts and their protection. WA 1977, nr. 4, 12-20.
511. CAMPBELL, N.J.M., Washington's cherrytrees: the evolution of the British 1921-22 capital ships [slot]. WA 1977, nr. 4, 37-41.
512. CAMPBELL-JONES, S., Shipbuilding at New Quay, Cardiganshire 1779-1878. Ceredigion 7, 1974/75, 273-306.
513. CARRAZE, F., Mediterranean hull types compared. 3. The Jeune-Garde B wreck at Porquerolles (France) [vervolg]. IJNA 6, 1977, 299-303.
514. CHAPELLE, H.I., The Baltimore clipper. Its origin and development. Londen, Conway Maritime/Bonanza Books, 1978 (herdruk), 204 blz., ill., £ 5,50.
515. CLERGEAU, J.R., Les petits caboteurs à voiles de l'estuaire de la Gironde. Perroquet 1977/78, nr. 22, 2-19.
516. COTTER, Ch., Early history of ship magnetism: Airy-Scoresby controversy. Annals of Science 34, 1977, 589-599.
517. COULTON, Preserved aboriginal canoes in Western Canada. MM 63, 1977, 248-252.
518. CUDAHY, B.J., D-Day veterans of the Hudson River. The Circle Line story. SC 10, 1977, 6, 50-61, 78-81.
519. DAMMAN, W., Einbäume aus der unteren Elbe und ihren Nebengewässern. Logbuch 13, 1977, 73-80.
520. DAMMAN, W., Fellboote in Vergangenheit und Gegenwart. Logbuch 13, 1977, 81-92.
521. DAMMAN, W., 100 Jahre Blohm & Voss = 100 Jahre Schiffsbaugeschichte. Logbuch 13, 1977, 97-199, 117-126.
522. DANIEL EMANUELE, P., Ancient square rigging, with and without lifts. IJNA 6, 1977, 181-185.
523. DARLEY, G.T.A., Last of the super destroyers [HMS 'Diana']. SMO 12, 1977, 11, 18-20.
524. DIRKZWAGER, J.M., Tideman als pionier van de moderne scheepsbouw in Nederland. In: Tideman herdenking 15 december 1977. Z.pl., Kon. Marine/Nederl. Scheepsbouwkw. Proefstation, 1977, 11-41.
525. DIRKZWAGER, J.M., Tideman als pionier van de moderne scheepsbouw in Nederland. Marineblad 88, 1978, 74-86.
526. DOHRMAN, D.R., Screw propulsion in American lake and coastal steam navigation, 1840-1860: a case study in the diffusion of technological innovation. Ph.D. thesis, Yale University, 1976, 271 blz., (university microfilm order no. 77-14035).
527. DOUGAN, D., The shipwrights: the history of the shipconstructors' and shipwrights' association 1888-1963. Newcastle-upon-Tyne, Graham, 1975.
528. DRAGT, Th.H., Koninklijke Marine. Alkmaar, De Alk, 1977 (Grote alken, nr. 705), 96 blz., ill.
529. DREWERY, M.E., The 'Leander' class frigate. SMO 12, 1977, 12, 16-20.
530. EGAN, R.S., USS 'New England', AD-32 [WW II, fleet-tenders]. WI 14, 1977, 229-238.
531. ELLMERS, D., Kogge, Kahn und Kunststoffboot. 10.000 Jahre Boote in Deutschland. Bremerhaven, Deutsches Schiffahrtsmuseum (Führer des DS, 7), 88 blz., ill., DM 2,50.
532. EMMERSON, G.S., John Scott Russell: a great Victorian engineer and naval architect. Londen, Murray, 1977, 342 blz., ill., £ 6,50.
533. FAVELLE, P., Voyages without return [geschiedenis van een aantal belangrijke passagiersschepen]. North Vancouver (Can.), Nevasa, 1978, 256 blz., ill., £ 24,95.
534. FISHER, E.C., The subterfuge submarines [WW I; onderzeeërs voor de Engelse marine, gebouwd in de VS en Canada]. WI 14, 1977, 200-226.
535. FITCHETT, T.K., The great liners. P & O Orient ships on the Australian trade. Adelaide, Rigby, 1977, 80 blz., ill., A\$ 11,95.
536. FITCHETT, T.K., The vanished fleet: Australian coastal passenger ships 1910-1960. Adelaide, Rigby, 1976, 112 blz., ill., A\$ 14,95.
537. FLEISCHFRESSER, K., Segler von Haff und Bodden. Die Geschichte der Pommerschen

- Fischerei-, Fracht- und Küstensegler. Es berichtet ein Wolliner Schiffer. Norderstedt, Heinemann, 1977, 120 blz., ill., DM 34,80.
538. FLICK, C., Muntz metal and ships bottoms. The industrial career of G.F. Muntz. Birmingham & Warwickshire Arch. Soc. Transitions 87, 1976.
539. FRIEDMAN, N., Cruiser electronics. WA 1978, nr. 6, 74-82.
540. FRIEDMAN, N., The Salt Lake City class [cruisers]. WA 1978, nr. 5, 50-60.
541. FRIEDMAN, N., The US Navy's submarine design. WA 1977, nr. 4, 42-49.
542. GALE, K., The steamship 'Great Britain'. Engineering 1975, nr. 215, 403-407.
543. GARAGNON, J., Indret et la marine: trois siècles d'histoire. Revue historique des armées 1, 1974, 194-209.
544. GARCIA-FRIAS, J., Razon historica del examen maritimo [Jorge Juan; midden 18e eeuw]. Revista General de Marina 184, 1974, 643-704.
545. GIANFROTTA, P.A., First elements for the dating of stone anchor stocks. IJNA 6, 1977, 285-292.
546. GILKERSON, W., 'Wander Bird' [schoener, 1897]. Sea letter of the San Francisco Maritime Museum 1977, nr. 28, 1-11.
547. GÖTTLICHER, A., Die Schiffe der 'Kykladenpfannen'. Logbuch 13, 1977, 113-115.
548. GÖTTLICHER, A., Ein Rindenboot aus Feuerland. Logbuch 13, 1977, 116.
549. GÖTTLICHER, A., Naves longae. Bau, Bewaffnung und Einsatz römischer Kriegsschiffe. Antike Welt (Zürich) 7, 1976, 49-55.
550. GÖTTLICHER, A., Schiffe im Rollsiegel des alten Orients. SZ 1977, nr. 6, 71-78.
551. GRANT, I.A., The Herreshoff spar torpedo boats of 1878-1880. WI 14, 1977, 253-261.
552. GRONEN, H., Holländische Galiot von 1800. Logbuch 13, 1977, 42-51.
553. HALUIN, H.D., De nieuwe havensleepboten te Antwerpen. Antwerpen 22, 1976, 188-198.
554. HARKSEN, H., 'Rebecca' und 'Christina'. Zwei Motorsegler der Werft O.W. Kremer & Sohn, Elmshorn. Logbuch 13, 1977, 109-110.
555. HARNACK, W., Zerstörer unter deutscher Flagge von 1934 bis 1945. Herford, Koehlers, 1978, 252 blz., ill., DM 68,-.
556. HAWKINS, C., The dhow. Londen, Harrap, 1977, 120 blz., ill., £ 18,50.
557. HEIDE, G.D. van der, Verwarming aan boord. Zeil 1, 1977, 4, 46-50.
558. HODGES, P., The 'Cutty Sark's' headstays. Sea breezes 51, 1977, 626-629.
559. HOVGAARD, W., Modern history of warships. Londen, Conway, 1978 (tweede herdruk ed. 1920), 516 blz., ill., £ 12,50.
560. HOWARD, G.F., The date of the Hastings manuscript ships. MM 63, 1977, 215-218.
561. JARCHOW, W., Kriegsschiffe unter Segeln. Schiffbau der Jahrhunderte./Warships under sail. Shipbuilding through the centuries. A bilingual German-English edition. Frankfurt a/M, Andreas-Umschau, 1977, ill., \$ 15,35.
562. JORDAN, R., The Blohm & Voss story. SMO 12, 1977, 12, 24-28.
563. JOSEPHSON, K., Use of the sea by Alaska natives: a historical perspective. Anchorage, University of Alaska/Arctic Environment Information & Data Center, 1974, 102 blz., ill.
564. KAISER, J., Segler in der Zeitenwende. Biographie der kleinen stählernen Frachtsegelschiffe (1880-Gegenwart). Norderstedt, Heinemann, 1977, 250 blz., ill., DM 59,-.
565. KAPITAN, G., Anchor with wooden remains from Haifa, and the technique of function of wooden anchors. Sefunim (Haifa) 5, 1976, 33-41.
566. KEMP, P., History of ships. Londen, Orbis, 1978, 288 blz., ill., £ 7,95.
567. KLASSEN, D., Vijfmastvolschip 'Preussen' - een maritiem curiosum. BW 32, 1977, 242-245.
568. KLEM, K., Christian 4 og Bremerholm [met engelstalige samenvatting]. Kronborg 1977, 76-108.
569. KOLEŚNIK, E., Thunder and lightning. The Polish destroyers 'Blyskawica' and 'Grom'. WA 1977, nr. 4, 2-11.
570. KRUISSINK, G.R., Roertooi der binnenscheepen. Zeil 1, 1977, 4, 27-33.
571. LACROIX, E., The development of the 'A class' cruisers in the Imperial Japanese Navy [gebouwd na 1920]. WI 14, 1977, 337-357.
572. LAMBERT, J., HMS 'Rapid'. A type 15 fleet destroyer conversion. WA 1978, nr. 6, 120-126.
573. LAVERY, B., The origins of the 74-gun ship. MM 63, 1977, 335-350.

574. LEMMON, S., Sidewheelers to nuclear power. A pictorial essay covering 123 years at the Mare Island Naval Shipyard. Annapolis/Maryland, Leeward Publications, 1978, ill., \$ 11,95.
575. LE SCAL, Y., Au temps des grand voiliers 1850-1920. Parijs, A. Barret, 1977 (Série 'Trésors de la photographie'), 238 blz., foto's.
576. LINTON, A., Hercules Linton 1836-1900, designer of the 'Cutty Sark'. MM 64, 1978, 3-8.
577. LIU, T.C., Concrete ships and vessels: past, present and future. Vicksburg/Miss., Army Engineer Waterways Experimental Station, 1977, 25 blz.
578. MACGREGOR, D.R., Square rigged sailing ships. Watford, Angus, 1977, 144 blz., ill., £ 4,95.
579. MAGOUN, F.A., The frigate 'Constitution' and other historic ships. Londen, Conway/Bonanza, 1978 (herdruk), 176 blz., ill., £ 5,50.
580. MARTIN, C.J.M., Spanish armada tonnages. MM 63, 1977, 365-367.
581. MCGOWAN, A. (ed), David Steel, The elements and practice of naval architecture, illustrated with a series of 38 large draughts and numerous smaller engravings. Londen, Sim Comfort Associates, 1977 (herdruk ed. 1805), 2 dln + platenalbum, £ 160,-.
582. MCGOWAN, A. (ed), David Steel, The elements and practice of rigging and seamanship illustrated with a series of 95 plates and numerous smaller engravings. Londen, Sim Comfort Associates, 1977 (herdruk ed. 1794), 2 dln + platenalbum, £ 165,-.
583. MACGRAIL, S., McKee's "Timbers from old ships". A comment. IJNA 6, 1977, 248-252 [zie ook nr. 584].
584. MACGRAIL, S., The high speed capabilities of ancient boats. IJNA 6, 1977, 352-353.
585. MCKEE, E., Rejoinder to McGrail's "A comment". IJNA 6, 1977, 252-253.
586. MCNARRY, D., Rigging of Stuart royal yachts. MS 1977, nr. 22, 34-37.
587. MIDDLETON, E.W., Lifeboats of the world. Londen, Blandford, 1978, 168 blz., ill., £ 4,95.
588. MILSTER, C., Steam navigation on the Hudson River: its origins, glorious achievements, slow decline and apparent demise in our time. Sea History (New York) 1978, nr. 10, 8-11.
589. MOERDIJK, W., De mol, een merkwaardig schip. SH 13, 1978, 9-12.
590. MOLEN, S.J. van der, Uit het snijboek van C.A. Zeilstra [18e-eeuwse zeilmaker te Grouw]. Zeil, 1, 1977, 4, 22-26.
591. MORGAN, R.G., History of and experience with concrete ships. Proceedings of the conference on concrete ships & floating structures (University of California, Berkeley) 1975, 23 blz.
592. MUELLER, W.B., 'Graf Zeppelin', Hitler's phantom carrier. SC 11, 1978, 1, 68-73.
593. MUELLER, W.B., 'Pampanito' [Amerikaanse onderzeeboot, 1943]. SC 11, 1978, 1, 16-23, 113.
594. MÜLLER-WILLE, M., Das Bootkammergrab von Haithhabu. Neumünster, K. Wachholz, 1976, 176 blz., ill.
595. MÜNCHING, L.L. von, Honderd jaar Amsterdamsche droogdokmaatschappij. Zee- wezen 66, 1977, 12, 25-29.
596. NEYRET, J., Pirogues océaniques. Notes complémentaires. 1. procédés de calfatage. 2. évolution des voiliures calédoniennes. Nep 1977, nr. 127, 45-52; nr. 128, 53-64; 1978, nr. 129, 49-56.
597. NYGAARD, O., Tre romerske handelsskibe [afbeelding van Romeinse koopvaarders op een sarcosphaag; met engelstalige samenvatting]. Kronborg 1977, 68-75.
598. OKUN, N., Armor and its application to warships [vervolg]. WI 14, 1977, 98-103.
599. PETERSON, W.N., Campbell & Colby: shipcarvers at Mystic Seaport. Mystic 29, 1977, 67-71.
600. PHILAN, K., Fast attack craft: the evolution of design and tactics. Londen, McDonald & Jane's, 1977, 224 blz., ill., £ 8,50.
601. POOLE, F., HMS 'Hermes'. First of the British aircraft carriers. SC 10, 1977, 6, 6-17.
602. PORTER, K., Triumph and tragedy of the 'Bear', SC 11, 1978, 1, 74-85, 93.
603. PRASKY, F., The 'Viribus Unitis' class. WA 1978, nr. 6, 104-115.
604. PRESTON, A., J. Batchelor, Battleships 1856-1919. Londen, Phoebus, 1977 (History of the world wars special 16), 64 blz., ill., 95 p.
605. PRESTON, A., J. Batchelor, Battleships 1919-77. Londen, Phoebus, 1977 (History of

- the world was specials 17), 64 blz., ill., 95 p.
606. PRESTON, A., Superdestroyers. The big destroyers built in the 1930s for Britain, France, Germany, Italy, Japan and the United States. Londen, Conway, 1978 (Warship special 2), 74 blz., ill., £ 2,50.
607. PRESTON, A., The Narvik flotilla. German destroyer design 1936-45 [slot]. WA 1977, nr. 4, 26-30.
608. REES, G., Copper sheathing: an example of technological diffusion in the English merchant fleet. Journal of transport history ns. 1, 1971, 85-94.
609. REYNOLDS, C.G., The fast carriers: the forging of an air navy. Huntington/NY, Krieger, 1977 (rev. ed.), ill., \$ 19,50.
610. RICHTER, A.H., Die Bambusflöße von Yap. Logbuch 13, 1977, 111-112.
611. RIOLLOT, Y., "Mona", woodskuta finlandais. Perroquet 1977/78, nr. 22, 55-58.
612. ROBERTS, J.A., The design and construction of the battlecruiser 'Tiger'. WA 1978, nr. 5, 2-13, 88-95.
613. ROBERTS, S.S., The classification of British and French screw cruising ships 1840-1900. WI 14, 1977, 144-156.
614. ROHBRECHT, G., Die deutschen Fahrgastschiffe. Ein Register aller Fahrgastschiffe des Deutschen Reiches und der Bundesrepublik über 500 BRT. SI 26, 1975, 14-17, 64-67, 124-127, 152-155, 216-219, 240-243, 304-307, 328-331, 372-375, 418-421, 466-469, 516-519; 27, 1976, 12-15, 60-63, 100-103, 144-147, 188-191, 254-257, 280-283, 328-331, 374-377, 422-425, 486-489, 510-513; 28, 1977, 34-37, 56-59, 108-111, 178-181, 226-229, 248-251, 296-299, 340-343, 483-387, 544-547, 568-571; 29, 1978, 12-15, 56-59.
615. ROLAND, A., Bushnell's submarine: American original or European import. Technique & Culture 18, 1977, 2, 157-174.
616. SALEMKE, G., Die Estländische Lodia. Logbuch 13, 1977, 58.
617. SALEMKE, G., Die Fluszkanonnenboote 'Tsingtau' und 'Vaterland'. Logbuch 13, 1977, 54.
618. SALEMKE, G., Galiot von 1738 "Die Stadt Elbing". Geschichte, Beschreibung, Rekonstruktion des Modells. Düsseldorf, Arbeitskreis historischer Schiffbau, 1977, 17 blz. tekst, foto's, plans.
619. SCHMALENBACH, P., Die deutschen Hilfskreuzer 1895-1945. Oldenburg, Stalling, 1977, 144 blz., ill., DM 48,-.
620. SCIARELLI, C., Die Yacht. Ihre Herkunft und ihre Entwicklung. Bielefeld, Delius & Klasing, 1977, 412 blz., ill., DM 64,-.
621. SIECHE, E.F., Austro-Hungarian submarines. WA 1978, nr. 5, 14-27.
622. SLAVEN, A., A shipyard in depression: John Browns of Clydebank 1919-38. BH 19, 1977, 2, 192-217.
623. SOWINSKI, L., m Champions of the Pacific. The Essex class carriers. WA 1978, nr. 5, 28-37; nr. 6, 96-103.
624. SPENGMANN, F., Die Seeschiffe der Hannoverschen Weserflotte. Von der Frühzeit der Seeschiffahrt bis 1900. Norderstedt, Heinemann, 1977 (herdruk ed. 1936), 200 blz., ill., DM 39,80.
625. STROBUSCH, E., Deutscher Seeschiffbau im 19. und 20. Jahrhundert. Bremerhaven, Deutsches Schifffahrtsmuseum, 1976³ (Führer des DS, 2), 80 blz., ill., DM 2,50.
626. STROBUSCH, E., Kriegsschiffbau seit 1848. Bremerhaven, Deutsches Schifffahrtsmuseum, 1977 (Führer des DS, 8), 96 blz., ill., DM 2,50.
627. STROBUSCH, E., Markante Kriegsschiffentwürfe der kaiserlichen Marine [vervolg]. MR 74, 1977, 707-714.
628. STURTON, I.A., HMS 'Surrey' and 'Northumberland' [Britse zware kruisers, die niet verder zijn gekomen dan de tekentafel]. WI 14, 1977, 244-252.
629. SZYMANSKI, H., Deutsche Segelschiffe. Die Geschichte der hölzernen Frachtsegler an der deutschen Ost- und Nordseeküste. Norderstedt, Heinemann, 1977 (herdruk ed. 1934), 260 blz., ill., DM 48,-.
630. TAKAJIAN, P., The Hudson River sloop 'Victorine'. MS 1977, nr. 22, 2-7.
631. THOMAS, D., Concrete merchantmen, SC 11, 1978, 1, 94-95.
632. THOMPSON, S.A., 19th-Century shipbuilding on the Tees. Durham County Local History Society Bulletin 17, 1974, 21-28.
633. UNGER, R.W., Dutch shipbuilding before 1800. Ships and guilds. Assen, van Gorcum,

- 1978, 228 blz., ill., fl. 32,50.
634. VRIES, T. de, De werf met de zeven bedden. Tagrijn 1977, nr. 3, 15-19.
635. WACHS, R., Die Dampfer der ersten Dampfschiffahrtsgesellschaft auf Elbe und Havel. Bielefeld, Delius & Klasing, 1977, 96 blz., ill., DM 26,50.
636. WALKER, E., The 'Colossus' class light fleet carriers. SMO 12, 1977, 9, 34-35.
637. WANING, C.J.W. van, Van vrachtboeier tot jachtboeier. Zeil 2, 1978, 1, 24-33.
638. WEERD, M.D. de, Römerzeitliche Transportschiffe und Einbäume aus Nigrum Pullum, Zwammerdam (Z.H.). In: Studien zu den Militärgrenzen Roms. Vorträge des 10. Internationalen Limeskongresses. Keulen, 1977, 187-198.
639. WILLIAMS, D.L., R.P. de Kerbrech, Ill fated liner projects. North Vancouver (Can), Nevasa, 1978, 288 blz., ill., \$ 24,95.
640. WIMMERS, H.J., Hr. Ms. "Buffel" wordt museumschip. Roering 14, 1977, 1, 109-123.
641. WRIGHT, Chr. C., The tall ladies: Columbus, Albany and Chicago [Amerikaanse zware kruisers gebouwd in WW II]. WI 14, 1977, 104-134.
642. WRIGHT, R.J., Freshwater "Whales": a history of the American Shipbuilding Company and its predecessors. Ph.D. thesis, Kent State University, 1968, 431 blz. [university microfilm order no. 69-09574].
643. WUILLAUME, B., Essai sur l'origine du statenjacht. Le tableau de Vianen. Perroquet 1977/78, nr. 22, 20-39.
644. NN., Schwimmende Oldtimer der Seefahrt. Bremerhaven, Deutsches Schiffahrtsmuseum, 1977 (Führer des DS, 3), 64 blz., ill., DM 2.50.
645. NN., Project "Cheesebox": a journey into history [geschiedenis van de USS 'Ironclad', Amerikaanse burgeroorlog, en van de proeven met een schaalmodel van het schip]. Annapolis/Maryland, Naval Academy, 1974, 3 dln (68 + 394 + 342 blz.).
646. NN., The anatomy of the anchor. Lloyd's jan. 1978, 12-19.

Maritieme archeologie

647. BARBER, V.C., The 'Sapphire', a British frigate sunk in action in Bay Bulls, Newfoundland, in 1696. IJNA 6, 1977, 305-313.
648. BROSHI, M., The Jerusalem ship reconsidered. IJNA 6, 1977, 349-352.
649. BURGESS, R.F., Gold, galleons and archeology: a history of the 1715 Spanish plate fleet and the true story of the great Florida treasure find. Indianapolis/Florida, Bobbs-Merrill, 1977, ill.
650. COURTNEY, T.W., Excavations at the Royal Dockyard, Woolwich 1972-73. Post-medieval Archeology (Londen) 9, 1975, 42-102.
651. DARIS, J., Treasure, people and dreams: a Spanish shipwreck on the Texas coast. San Antonio/Texas, Texas Antiquities Committee, 1977 (publ. no. 4)
652. DETHLEFSEN, E.S., e.a., The Stonewall wreck. Interim report on a 17th-century Spanish vessel wrecked off Bermuda. IJNA 6, 1977, 315-329.
653. FARRELL, A.W., The use of dendrochronology in nautical archeology. Irish Archeol. Research Forum (Belfast) 3.2., 1976, 45-55.
654. GRATTAN, J., The search for nine tons of gold ['General Grant', vergaan bij de Auckland eil.]. Triton (Londen), 21, 1976, 280-282.
655. GREEN, J., Maritime archeology and legislation in Western Australia. A case for legislation. IJNA 6, 1977, 245-248.
656. GREEN, J.N. (ed), The VOC (Amsterdam) jacht "Vergulde Draeck" wrecked Western Australia 1656. Oxford, British Archeological Reports, 1977 (Supplementary Series, 36), 2 vols., 309 + 229 blz., ill., £ 10,-.
657. INGELMAN-SUNDBERG, C., The VOC ship "Zeewijk" lost off the Western Australian coast in 1727. An interim report on the first survey. IJNA 6, 1977, 225-231.
658. JONCHERAY, J.-P., Le vieux sous-marin qui regardait la surface: l'épave de l'Alose. Nep 1977, nr. 127, 53-63.
659. KELLER, P., From a wreck on the Goodwin Sands. Kent Archeol. Review 48, 1977, 182-183.
660. LEPINE, A., Archeological remains of admiral Walker's shipwreck from 1711 in the Montreal Military and Maritime Museum. Transport 3, 1976 (verschenen 1977) 79-89.
661. LEQUEMENT, R., Les épaves de la côte de Transalpine. Cahiers Ligures de Préhistoire et d'Archéologie 24, 1976, 76-82.

662. LONEY, J.K., Wrecks on the NSW south coast. Port Arlington, Loney, 1976, 75 blz., ill.
663. MACDONNELL, S., The colossal 'Colossus'. Triton (Londen) 22, 1976, 1, 34-36.
664. MARSDEN, P., The 'Dartmouth', a British frigate wrecked off Mull, 1690. [vervolg]. IJNA 6, 1977, 219-223.
665. OLDS, D.L., Texas legacy from the Gulf: a report on 16th-century shipwreck materials from the Texas tidelands. Texas Memorial Museum, Miscellaneous Papers no. 5, Austin/Texas, 1977, 204 blz., ill.
666. PIERCY, R.C.M., Mombasa wreck excavation. Preliminary report 1977 [Portugees fregat 'Santo Antonio de Tanna', gezonken in 1697]. IJNA 6, 1977, 331-348.
667. PRICE, R., K. Muckelroy, The 'Kennemerland' site. The 3rd and 4th seasons 1974 and 1976. An interim report. IJNA 6, 1977, 187-218.
668. REINSTEDT, R., Shipwrecks and sea monsters of California's central coast. Carmel/Calif., Ghost Town Publ., 1975, 168 blz., ill.
669. THROCKMORTON, P., Diving for treasure. Londen, Thames & Hudson, 1978, 136 blz., ill., £ 6,50.
670. TYLECOTE, R.F., Durable materials for sea water: the archeological evidence. IJNA 6, 1977, 269-283.

Modelbouw

671. ANTSCHERL, D., Drawing techniques for the modeller. MS 1977, nr. 22, 21-27.
672. BEUKENKAMP, P.A., 'Prisoner of war'-scheepsmodellen gemaakt door Franse krijgsgevangenen in Engeland tijdens de Napoleontische oorlogen. Antiek 12, 1977, 105, 114.
673. BOWEN, J (ed), Scale model sailing ships. Londen, Conway, 1978, 192 blz., ill., £ 6,50.
674. CURRY, J.W., A medieval English ship. NRJ 23, 1977, 111-113.
675. DAVIS, Ch.G., Ships of the past. Londen, Conway, 1978, 188 blz., ill., £ 5,50.
676. KING, B., Dreadnought. MS 1977, nr. 22, 17-20.
677. MONDFELD, W.zu, Historische Schiffsmodelle. Ein Handbuch für Modellbauer. München, Mosaik Verlag, 1977, 350 blz., ill., DM 54,-.
678. MOTTSCHELL, H.-J., Die Entstehung des m.s. 'Van der Stel'. Logbuch 13, 1977, 60-63.
679. PIETRUSKY, H., Versuch der Rekonstruktion und Modellnachbau einer attischen Triere aus dem Jahre 400 v.Chr. Logbuch 13, 1977, 127-129.
680. PLOEG, J., Visschuiten. Modelbouwbeschrijving van een tweetal visschuiten die getekend zijn voor een studierapport over de voormalige visschuiten van het Overmaas [vervolg]. Modelbouwer 39, 1977, 219-225, 260-262, 332-333, 376-379, 418-419.
681. VEENSTRA, A., Handboek varende scheepsmodellen. Deventer, Kluwer Technische Boeken, 1977, 304 blz., ill.
682. VEENSTRA, A., Het varende scheepsmodel: oorlogsschepen. Modelbouwer 39, 1977, 289-292, 371-373; 40, 1978, 28-30, 71-74.

Stuurmanskunst

683. BAUDET, P.J.H., Notice sur la part prise par Willem Jansz. Blaeu dans la détermination des longitudes terrestres. AC 25, 1977, 175-193 (herdruk Utrecht, 1875).
684. COTTER, Ch.H., Early dead reckoning navigation. JN 31, 1978, 20-27.
685. DANIEL, Chr., A. Stimson, The cross staff: historical development and modern use. Londen, Harriet Wynter Ltd., 1977 (Series 1, no. 1), 26 blz., ill.
686. HAALEBOS, M.G.A., De verificatie van de Rijkszee- en Luchtvaartinstrumenten en het gyrokompas. Roering 14, 1977, 1, 66-70.
687. HEYERDAHL, Th., Early man and the ocean. The beginnings of navigation and the seaborne civilisations. Londen, Allen & Unwin, 1978, 392 blz., ill., £ 7,50.
688. HILDER, B., The first navigation of Torres Strait [Luis Baez de Torres, 1606]. JN 30, 1977, 459-466.
689. KREEFTENBERG, J., Geschiedenis van de verificatie van de Rijkszee- en Luchtvaartinstrumenten. Roering 14, 1977, 1, 48-65.
690. MORCKEN, R., Veien mot nord. Vikingstidens distansetabell langs den norske kyst fra svenskegrensen til Hvitehavet [een afstandstabel uit de tijd van de Vikingen voor de vaart langs de Noorse kust van de Oostzee tot de Witte Zee; met engelstalige samenvat-

- ting]. Bergen 1977, 7-82.
691. MÖRZER BRUYNS, W.F.J., Kompassen in de 19e eeuw. Zeil 1, 1977, 2, 38-43.
692. PARRAMORE, Th.C., Anson's voyage and the dawn of scientific navigation. Ph.D. thesis, University of North Carolina at Chapel Hill, 1965, 255 blz. (university microfilm order no. 65-14379).
693. SCHILDER, G. en W.F.J. Mörzer Bruyns, Navigatie. In: Maritieme geschiedenis der Nederlanden, III, 191-225.
694. SCHOFIELD, B.B., Navigation and direction. The story of HMS "Dryad". Havant, Kenneth Mason, 1977, 200 blz., £ 5,95.
695. VOGEL, W., Die Einführung des Kompasses in die Nordwest-europäische Nautik. AC 34, 1976, 395-426 (herdruk Hansische Geschichtsblätter 1, 1911).
696. WATERS, D.W., The planispheric astrolabe. Londen, National Maritime Museum, 1976, 56 blz., ill.
697. WHITE, R.D., Aids to navigation in Puerto Rico 1927-1942: history of the buoy tender 'Acacia'. Revista Interamericana (Puerto Rico) 4, 1974/75, 518-525.

Kartografie - oceanografie

698. ACDA, G.M.W., Beroemde, fascinerende collectie globes, atlasen en kaarten. Mercator Museum in Sint Niklaas. BW 32, 1977, 298-301.
699. BARRETO, M.R., The centenary of the Brazilian Hydrographic Service. International Hydrographic Review 53, 1976, 1, 9-20.
700. BEALL, Ch.P., Frisland: myth or reality? TI 1977, nr. 9, 81-88.
701. BEECK CALKOEN, J.F. van, Verhandeling over de zeekaarten, AC 25, 1977, 215-292 (herdruk Amsterdam 1808).
702. ELKINS, R., Charting a course for sober men [*Great Britain's Coasting Pilot 1693*]. The Map Collector 1, 1977, 10-14.
703. FITTE, E.J., Apuntamientos para una historia de la navegacion en el Rio de la Plata. Investigaciones y Ensayos (Argentinië) 13, 1972, 211-266.
704. FOSTER, W., A 17th-century cartographer [*Charles Wylde*]. AC 25, 1977, 298-302 (herdruk Geographical Journal 44, 1914).
705. GLASSNER GORDON, A., Mapping La Popelinière's thought: some geographical dimensions. TI 1977, nr. 9, 60-73.
706. GONSALVES DE MELLO, J.A., A cartografia holandesa do Recife. Estudo dos principais mapas da cidade do período 1631-1648. Recife, Instituto do Patrimônio Histórico e Artístico Nacional, 1976, 34 blz., krtn.
707. GRAPE, Hj., Viken-Oslo-Bergen. Et sydnorskt problemkomplex pa Carta Marina 1539 [*géén engelstalige samenvatting*]. Bergen 1977, 83-102.
708. GÜNTHER, S., Über die Genesis des nautischen Kartenprojektion G. Mercator's. AC 25, 1977, 303-316 (herdruk Festschrift zum 50-j. Bestehen des Naturwiss. Vereins Krefeld, 1879).
709. KELLEY, J.E., The oldest portolan chart in the new world. TI 1977, nr. 9, 22-48.
710. MAJOR, R.H., Memoir on a mappemonde by Leonardo da Vinci, being the earliest map hitherto known containing the name of America. AC 24, 1976, 315-350 (herdruk Archeologia 40, 1865).
711. MURRAY, J., Selections from the report on the scientific results of the voyage of HMS 'Challenger' during the years 1872-76. New York, Arco, 1977, (herdruk ed. 1895).
712. ROSE, R.M., The rock of Sintra: Columbus' landfall. An indentification of the landscape of a painting in the National Maritime Museum, Greenwich. MM 63, 1977, 227-230.
713. SCHILDER, G., A continent found by mistake. Geographical Magazine febr. 1978, 335-342.
714. SCHILDER, G., Organization and evolution of the Dutch East India Company's Hydrographic Office in the 17th century. Imago Mundi 28, 2nd s., II, 1976, 61-78.
715. SCHILDER, G., The world map of 1624 by Willem Jansz. Blaeu and Jodocus Hondius. Amsterdam, N. Israel, 1977, 17 blz., repr. van krtn., gr. folio, fl. 145,-.
716. SCHOORL, H., De dijken van Wieringen in de eerste helft van de 16e eeuw. Holland 9, 1977, 152-164.
717. SPANN, Ph.O., Sallust, Plutarch and the 'Isles of the Blest'. TI 1977, nr. 9, 75-80.

718. STEINHAUSER, A., Beiträge zur Geschichte der Entstehung und Ausbildung der Niveauekarten, sowohl See- als Landkarten. AC 25, 1977, 364-380 (herdruk Mitt. der k.u.k. Geogr. Gesellschaft, Wenen, 1858).
719. TOMZCAK, M., Das Ende der imperialistischen Seeherrschaft naht. Das Weltmeer - seine Erforschung, seine Nutzung und der mislungene Versuch seiner endgültigen Plünderung. Frankfurt a/M, Sendler, 1977, 209 blz., ill., DM 7,80 [*heldere, politiek gekleurde uiteenzetting van een bekend Duits oceanograaf, met een historische inleiding*].
720. TOOLEY, R.V., John Speed (1552-1629). A personal view. The Map Collector 1977, nr. 1, 4-9.
721. TOOLEY, R.V., The strait that never was. The Map Collector 1978, nr. 2, 2-7.

Havens - waterwegen

722. BAARS, C., Bedijking van het deltagebied [*16e-17e eeuw*]. SH 12, 1977, 518-525.
723. BOER, A.M. den, Drie keer is scheepsrecht: het dichten van de IJsseldijk in 1682, 1717 en 1953. Nederlandse Historiën 12, 1978, 1, 7-9.
724. BORGER, G.J., De bouw van het Groot Noordhollandsch Kanaal. In: Anderhalve eeuw Groot Noordhollandsch Kanaal (z.pl., 1976) 10-23.
725. BOS, J.M., Monumenten van Pampus. Zeil 1, 1977, 3, 8-13.
726. BOS, J.M., Van Pampus naar Holland op zijn smalst. De verbindingen van Amsterdam met de zee. Zeil 1, 1977, 2, 25-30.
727. CARTER-LE MESURIER, A.C., Amsterdam and the 'onbekend soort van zee worm' in the 1730's. Jb Amstelodamum 70, 1978, 239-249.
728. DIERKS, A., H. Rohde, Sturmfluten an der Nordseeküste. Bremerhaven, Deutsches Schifffahrtsmuseum, 1976, 40 blz., ill., DM 3,50.
729. GARDEN, D.S., Albany. A panorama of the Sound from 1827. West Melbourne, Nelson, 1977, 375 blz., ill., A\$ 14,95.
730. HEIDE, G.D. van der, Van Zuiderzee tot IJsselmeer. Enkhuizen 1977, 1-31.
731. ITERSON, P.D.J. van, Havens. In: Maritieme geschiedenis der Nederlanden, III, 59-91.
732. KENWOOD, A.G., Capital investment in docks, harbours and river improvements in Northeastern England 1825-1850. Journal of transport history ns. 1, 1971, 2, 69-84.
733. KORTHALS-ALTES, J., Sir Cornelius Vermuyden: the lifework of a great Anglo-Dutchman in land-reclamation and drainage. New York, Arno Press, 1977 (herdruk ed. Londen, 1925), ill., \$ 19,50.
734. LA GUARDIA, F.H. (inl), A maritime history of New York compiled by workers of the Writers Program of the Work Projects Administration for the City of New York. St. Clair Shores/Michigan, Somerset, 1977 (herdruk ed. 1941), 341 blz.
735. LIEVENSE-PELSER, E., Amsterdams peil. Amstelodamum 64, 1977, 102-112.
736. MALET, H., Bridgewater: the canal duke 1736-1803. Manchester, U.P., 1977, 224 blz., ill., £ 7,95.
737. MCCULLOUGH, D., The path between the seas: the creation of the Panama Canal 1870-1914. New York, Simon & Schuster, 1977, 653 blz., ill., \$ 14,95.
738. NOBLE, J.A., Port Philip panorama: a maritime history. Melbourne, Hawthorne, 1975, 169 blz., ill.
739. PETIT, J.P. (ed), South Carolina and the sea: day by day toward five centuries 1492-1976 A.D. Charleston/S.C., Patriots Point for the Maritime & Ports Activities Committee, 1976, 220 blz., ill.
740. SCHOFIELD, R.B., Bagshawe v. The Leeds to Liverpool Canal Company: a study in engineering history 1790-99. Bulletin John Rylands Library (Liverpool) 59, 1976, nr. 1.
741. SMITH, V.T.C., The later 19th-century land defences of Chatham. Postmedieval Archeology 10, 1976, 104-117.
742. VEN, G.P. van de, Aan de wieg van Rijkswaterstaat. Wordingsgeschiedenis van het Panterdens Kanaal. Zutphen, Walburg Pers, 1976 (Gelderse Historische Reeks 8), 438 blz., ill.
743. WAGENER, J., Houthaven [*Amsterdam*] verandert. Ons Amsterdam 30, 1978, 14-15.
744. ZAPPEY, W.M., Het kanaal door Holland op zijn langst. In: Anderhalve eeuw Groot Noordhollandsch Kanaal (z.pl., 1976) 2-9.

Zeerecht

- 745. BRAUNIUS, S.W.P.C., Zeerecht. In: *Maritieme geschiedenis der Nederlanden*, III, 142-145.
- 746. HAGDORN, A.H.M., De doorvaart door zeestraten. Enige beschouwingen over vroegere en recente ontwikkelingen in het internationaal-rechtelijke regime terzake. *Marineblad* 87, 1977, 504-522.
- 747. LAPIDOTH, R., Freedom of navigation: legal history and its normative basis. *Journal of maritime law & commerce* 6, 1975, 259-272.
- 748. O'KEEFE, P.J., The law of the sea and the marine carrier's liability. *Journal of world trade law* 10, 1976, 334-354.
- 749. SMITH, G.P., Concept of free seas. Shaping modern maritime policy within a vector of historical influence. *International Lawyer* 11, 1977, 355-363.
- 750. ZEMANEK, K., Die Schifffahrtswegfreiheit auf der Donau und das künftige Regime der Rhein-Main-Donau-Grossschiffahrtsstrasse. Eine völkerrechtliche Untersuchung. Wien, 1976 (*Österr. Zeitschrift für öffentliches Recht, Suppl.* 4), 85 blz.